

ВЫСТАВЫ
ГАЛОУНЫ ПРЫЗ У МАЗА 2 стар.

АСПЕКТ ПРАБЛЕМЫ
АБЛІЧЧА БЕСПРАЦОЎЯ 2 стар.

САЦЫЯЛЬНЫ РАКУРС
ЦІ БУДЗЕ ЕўРАПЕЙСКИ КУРОРТ У РАГАЧОВЕ? 3 стар.

ЗАХАВАЙ ТРАДЫЦЫЮ
ВЕСАЧКА МАЯ ЛЮБАЯ... 5 стар.

3 ПОШТЫ Яўгена ЛЕЦКІ
ЖАН-АНРЫ МЮНЦ —
ДАСПЕДЧЫК ПАЛЕССЯ 6 стар.

ЛАЎРЭАТЫ-КОЛАСАЎЦЫ 4 стар.

АСОБА ў БЯЗМЕЖЖЫ ЧАСУ
АРЭЛІ Алеся АДАМОВІЧА 7 стар.

АЎТОГРАФ
Вячаслаў ХАРАНЭКА —
ЧАЛАВЕК-РЭКОРД 8 стар.

ДЗІЦЯЧАЯ ЧЫТАНКА
УРОКІ ДЗЕДА-ЎСЭВЕДА
ПРА ЗВЯРОЎ І ДЗІКІХ ПТУШАК 8 стар.

АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА ў 48 КРАІНАХ

Голас Радзімы

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 6 красавіка 1955 года

4 верасня 2002 года, № 36 (2002)

Цана 145 рублёў

E-mail: golos_radzimy@tut.by

Хроніка жыцця

ДАПАМОГУЦЬ ЭКСПЕРТЫ ЕўРАПЕЙСКОЙ КАМІСІІ

Адной з прычын нізкай актыўнасці замежных інвестараў у нашай краіне з'яўляецца невысокі кошт прапануемых праектаў.

Заходніх прадпрымальнікаў прыцягваюць буйныя аб'екты, куды яны могуць ўкласці значныя сумы. А многія беларускія праекты ацэньваюцца часам у некалькі дзесяткаў тысяч долараў ЗША. Прайграюць яны і ў фармлэнні. Менавіта па гэтай прычыне эксперты Еўрапейскай эканамічнай камісіі ААН правялі ў нашай краіне курсы фінансавання інжынерынг. Дваццаць спецыялістаў-целпаэнергетыкаў займаліся складаннем бізнес-планаў у адпаведнасці з міжнароднымі патрабаваннямі.

Вынікам сумеснай работы сталі 10 праектаў, частка з якіх перададзена ў Сусветны банк і Камітэт па энергаэфектыўнасці пры Савеце Міністраў. Па трох найбольш прывабных бізнес-планах эксперты зоймуцца пошукам інвестараў самі.

ЗБЕРАЖЭННІ ў НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ВАЛЮЦЕ

У студзені-ліпені 2002 года зберажэнні грамадзян у беларускіх банках у нацыянальнай валюце мелі большую прывабнасць, чым у замежнай.

Гэтаму садзейнічала працэнтная палітыка Нацыянальнага банка. За сем месяцаў гэтага года ўклады насельніцтва ў нацыянальнай валюце павялічыліся на 253 976,5 мільёна рублёў (77,8 працэнта), а ў замежнай — на 33,4 мільёна долараў (10,6 працэнта) і дасягнулі адпаведна 580 437,8 мільёна рублёў і 348,2 мільёна долараў.

ДЗЕСЯТАЕ АДДЗЯЛЕННЕ БЕЛАРУСКАГА ПАСОЛЬСТВА ў РАСІІ

Новае, дзесятае па ліку, аддзяленне Беларускага пасольства ў Расіі будзе адкрыта на гэты раз у цэнтры Приволжскай федэральнай акругі — Ныжнім Ноўгарадзе.

Такое рашэнне прынята Саветам Міністраў краіны ў мэтах актывізацыі супрацоўніцтва Беларусі з рэгіёнамі Приволжскай федэральнай акругі Расіі. Урад Расійскай Федэрацыі даў згоду на яго адкрыццё. Плануецца, што на працягу двух месяцаў аддзяленне пачне сваю работу.

Прадугледжваецца, што ў зону адказнасці гэтага аддзялення ўвойдуць рэгіёны Приволжскай федэральнай акругі: Ніжагародская, Пензенская, Кіраўская і Саратаўская вобласці, Рэспублікі Мары Эл, Татарстан, Мардовія і Чувашская Рэспубліка, а таксама рэгіёны Цэнтральнай федэральнай акругі: Уладзімірская, Іванаўская, Разанская і Кастрямская вобласці. Яны валодаюць магутным прамысловым патэнцыялам і прыроднымі рэсурсамі, у якіх зацікаўлена прамысловасць Беларусі, а таксама уяўляюць перспектывы рынак для збыту прадукцыі. Аснову беларускага экспарту тут складаюць пастаўкі трактароў і сельскагаспадарчай тэхнікі, частак і абсталявання для вытворчасці аўтамабіляў, шын, прадуктаў нафтахіміі, халадзільнікаў, тэлевізараў, тавараў лёгкай і дрэваапрацоўчай прамысловасці.

ПА ЗАКАЗУ МІНСКОЙ МЭРЫІ

Упраўленне культуры мінскай мэрыі выступіла заказчыкам на правядзенне работ, звязаных з вырабам, дастаўкай і ўстаноўкай у Маскве помніка Янку Купалу. Спецыяльнае рашэнне аб гэтым было прынята Мінскім гарвыканкам.

Мяркуецца, што бронзавы манумент славітаму беларускаму паэту (яго аўтар — народны мастак Беларусі, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі скульптар Леў Гумілеўскі) зробіць спецыялісты Скульптурнага камбіната Беларускага саюза мастакоў. Фінансаванне праекта будзе ажыццяўляць сталічная мэрыя з улікам тых сродкаў, якія выдзелены на гэтыя мэты ў бюджэце Саюзнай дзяржавы на бягучы год.

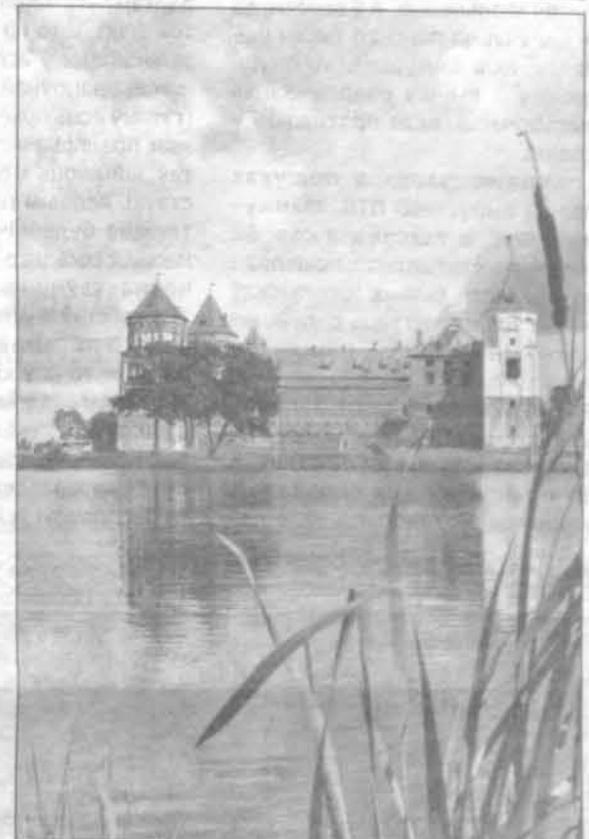
“ВОСЕНЬ ПОЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ”

У Беларусі з 2 верасня па 30 лістапада будзе праходзіць «Восень польскай культуры». Так называецца сумесная польска-беларуская культурная праграма, якую прадстаўляе Польскі інстытут у Мінску.

У беларускай сталіцы, Брэсце, Гродне, а таксама іншых гарадах нашай краіны запланаваны шматлікія канцэрты класічнай, джазавай і рок-музыкі, культуралагічныя, тэатральныя і навуковыя семінары, выставы, кінапрэм'еры і спектаклі.

Падрыхтавала Ларыса ЛАЗАР.

з нагоды дня беларускага пісьменства

“СПАЧАТКУ БЫЛО СЛОВА...”

З часоў глыбокай старажытнасці дайшло да нас жыватворнае слова роднай мовы. Праз стагоддзі і цяжкія выпрабаванні данеслі яго нашчадкам выдатныя асветнікі і творцы, якія аб'ядноўвалі народ магутнай сілай, вучылі размаўляць на роднай мове, спяваюць песні, складаць вершы пра шчасце і волю, згадваючы прарочыя радкі славітага Францішка Скарыны: “Не только жив ест

человек хлебом или лекарством, но более всяким словом...”

Сцвярджаючы нейміручасць беларускага пісьменства, чарговы раз удзячныя нашчадкі адзначылі нацыянальнае свята ў старажытным Міры, дзе кожны кавалак зямлі, кожны камень дыхае гісторыяй, дзе паўстае ва ўсёй велічы магутны сярэднявекowy замак, які, з'яўляючыся сімвалам сілы, супраціўлен-

ня і адраджэння, уключаны сёння ў Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

З нашым краем звязаны імёны многіх таленавітых творцаў, кнігі якіх складаюць скарб нацыянальнай і сусветнай літаратуры. Паспрабуем зазірнуць у мінулае пісьменства краю, нагадаем імёны тых, хто стаяў ля яго вытокаў.

— Заканчэнне на 4-й стар.

напярэдадні

СОЖСКІ КАРАГОД

Усяго месяц аддзяляе Гомель ад знамянальнай падзеі ў жыцці абласнога цэнтра — III Міжнароднага фестывалю харэаграфічнага мастацтва «Сожскі карагод».

Прымеркаваўшы фестываль да 860-годдзя свайго горада, гамельчане маюць намер сабраць пад яго сцягі каля трох тысяч удзельнікаў. Сярод запрошаных — лепшыя дзіцячыя і маладзёжныя калектывы больш чым з дзесяці краін свету. Акрамя айчынных выканаўцаў і танцораў з сумежных з Беларуссю дзяржаў, на фестывалі чакаюцца госці з Германіі, Францыі, Вялікабрытаніі, Кітая і некаторых іншых краін.

Візітнай карткай «Сожскага ка-

рагода» стане конкурс балетмайстарскіх работ. Тым не менш, і астатнія этапы фестывалю будуць вельмі цікавыя. У прыватнасці, запланаваны розыгрышы Кубка свету па дзесяці спартыўных танцах, правядзенне шоу-праграмы эстрадных танцавальных калектываў, касцюмаваны марш-парад удзельнікаў фестывалю па вуліцах абласнога цэнтра, шэраг іншых відовішчых мерапрыемстваў.

Кірыл ЛОГВІН.

ПАДПІСКА-2002

Шаноўныя чытачы «Голасу Радзімы», каб наша сувязь не спынілася, раім паклапаціцца аб падпісцы. Нагадваем, што «ГР» уключаны ў падпісныя каталогі Беларусі, Літвы, Украіны, Казахстана, Таджыкістана, Кыргызстана, Малдовы, Расіі.

У іншых краінах лепш аплаціць атрыманне штотыднёвіка чэкам, даслаўшы яго ў рэдакцыю. Кошт гадавога камплекта для краін Еўропы — 50, астатніх — 60 долараў ЗША.

БУДЗЕМ РАЗАМ!

аспект праблемы

АБЛІЧЧА БЕСПРАЦОЎЯ

На сённяшні дзень у службах занятасці краіны на ўліку 119 тысяч чалавек, што складае 2,7 працэнта ад працуючых грамадзян Беларусі. Гэта значна менш, чым, напрыклад, у 1995-1996 гадах, калі на адно працоўнае месца прэтэндавалі 12 беспрацоўных. У апошнія два гады гэта лічба знізілася да трох. Тым не менш, спецыялісты лічаць сітуацыю на рынку працы даволі складанай. І, на жаль, яна будзе пагаршацца.

Па словах намесніка міністра працы Валерыя Паўлава, у гэтым годзе ў многіх галінах адбыліся значныя скарачэнні шта-таў, што, дарэчы, з'яўляецца адной з неабходных умоў рэфармавання эканомікі. У апошнія месяцы на вуліцы апынуліся 25 тысяч звольненых. А ў верасні да іх далучацца яшчэ 20 тысяч чалавек, якія вымушаны пакінуць работу ў выніку рэарганізацыі вытворчасці, якая праходзіць у краіне.

Акрамя гэтага, у пошуках працы выпускнікі ПТВ, тэхнікумаў, ВНУ, а таксама школ. Як сведчыць статыстыка, прыкладна 30 тысяч былых школьнікаў не будуць працягваць далейшае навучанне. Але пашанцаў знайсці работу далёка не ўсім. Дарэчы, кожны другі беспрацоўны — гэта малады грамадзянін ва ўзросце да 30 гадоў. А 60 працэнтаў з іх складаюць жанчыны. Як гаворыць Валерыя

Паўлаў, менавіта для гэтай катэгорыі асоб існуе найбольшая рызыка звальнення і складанасці з уладкаваннем на працу. Таму твар беларускага беспрацоўя застаецца пакуль па-ранейшаму жаночым.

Трывогу супрацоўнікаў дэпартаменту занятасці выклікае і той факт, што па дапамогу да іх звяртаюцца ў асноўным людзі з нізкай працоўнай кваліфікацыяй. І гэтаму ёсць прычыны: сярод заявак прадпрыемстваў 80 працэнтаў займаюць менавіта рабочыя стаўкі. Асобым попытам карыстаюцца будаўнічыя спецыялісты. А вось што тычыцца інжынерна-тэхнічных работнікаў: эканамістаў, бухгалтараў, тэхнолагаў, а таксама юрыстаў і педагогаў, — то іх у краіне лішкі. Гэтыя людзі свядома не звяртаюцца ў службы занятасці, бо не разлічваюць на дапамогу. Да таго ж, існуючая зараз велічыня дапамогі па беспрацоўі ўсяго 16,4 тысячы

рублёў. І таму тыя, хто не мае работы, не спяшаюцца атрымаць афіцыйны статус беспрацоўнага, а самастойна займаюцца пошукамі крыніц даходу. Такіх у Беларусі значна больш, чым зарэгістраваных беспрацоўных. Па словах Валерыя Паўлава, прыкладна 840 тысяч чалавек працаздольнага ўзросту апынуліся па-за межамі дзейнасці беларускіх прадпрыемстваў і арганізацый і на сённяшні дзень нідзе не значацца.

Калі раней беспрацоўе больш назіралася ў гарадах, то цяпер яно стала звычайнай з'явай і ў вёсцы. У выніку праведзеных у АПК рэформ толькі сёлета рост беспрацоўя павялічыўся на 18 працэнтаў. І гэты працэс будзе пашырацца: чакаецца, што ў хуткім часе будуць скарачаны пасады 19 тысяч кіруючых работнікаў і спецыялістаў.

На жаль, такая тэндэнцыя будзе назірацца і ў цэлым па краіне. У адпаведнасці з праграмай сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі за пяць гадоў будуць скарачаны па месцы свай працы 300 тысяч чалавек. І ўжо ў наступным годзе колькасць афіцыйна зарэгістраваных у краіне беспрацоўных павялі-

чыцца ў 2 разы і складзе 230 тысяч чалавек. Але на самай справе людзей, якія не будуць мець пастаяннай працы, будзе ў некалькі разоў больш. Каб мінімізаваць негатыўныя наступствы гэтай з'явы, у краіне зараз ідзе распрацоўка дзяржаўнай праграмы занятасці насельніцтва на 2003 год. Усіх праблем яна не вырашыць, але дапаможа вызначыць прыярытэты, збалансаваць праграму прафесійнай перападрыхтоўкі кадраў у адпаведнасці з попытам існуючага рынку працы. Як гаворыць дырэктар дэпартаменту па занятасці Міністэрства працы Мікалай Коханаў: "Беспрацоўе ў краіне ёсць і будзе. Таму наша галоўная задача — аказаць чалавеку своечасовую дапамогу, каб ён як мага хутчэй здолеў атрымаць новую работу". Але, лічыць Мікалай Коханаў, людзі і самі павінны больш рэальна ацэньваць свае перспектывы ў будучыні. Ці трэба, напрыклад, маладым асобам зараз набываць такія прафесіі, якія не дазваляць у будучыні ўладкавацца на працу? На яго думку, у бліжэйшы час у краіне будуць інтэнсіўна развівацца гандаль, паслугі насельніцтву, прадпрыемальніцтва. І менавіта ў гэтых галінах будуць з'яўляцца новыя працоўныя месцы. А значыць, і людзі будуць запатрабаваныя.

Ларыса ЛАЗАР.

фотафакт

СВЯТА Ў БАРЫСАВЕ

Старажытны Барысаў урачыста адзначаў сваё 900-годдзе.

НА ЗДЫМКУ: адкрыццё помніка князю Барысу.

зваротная сувязь

СУСТРЭЧЫ Ў СЕВАСТОПАЛІ

У ліпені Севастопаль наведаў пасол Беларусі на Украіне Валянцін Вялічка. Пасля афіцыйнай сустрэчы са старшынёй гарадской адміністрацыі Л. Жукічэўскай Валянцін Вялічка накіраваўся ў Дзелявы і культурны цэнтр, дзе яго чакалі прадстаўнікі Асацыяцыі нацыянальна-культурных суполак Севастопаля, якіх налічваецца 18.

У ролі гасцінных гаспадароў былі члены Усеўкраінскага аб'яднання "Беларусь", якія хлебам-салію сустрэлі сваіх землякоў. Пажананых гасцей прывіталі на сваіх родных мовах караймы і армяне, казанскія татары, немцы і грэкі. Усе яны жадалі братняму народу поспехаў і дабрабыту.

— Я вельмі задаволены такой сустрэчай, — сказаў у сваім выступленні Валянцін Уладзіміравіч, — і адношу гэтыя сяброўскія пачуцці да беларускага народа і Беларусі.

Беларусы Севастопаля падрыхтавалі да гэтага дня выставу на беларускія тэмы, яны ўручылі паслу справядачу аб дзейнасці сваёй грамадскай арганізацыі за два гады існавання.

У час размовы пасол паведаміў прысутным аб жыцці ў Беларусі. Ён асабліва падкрэсліў, што Украіна для Беларусі — надзейны, добры сусед. Яна традыцыйна з'яўляецца адным з асноўных гандлёвых партнёраў, займаючы па аб'ёме тавараабароту сярод краін СНД другое месца пасля Расіі. Паміж нашымі краінамі заключана 69 двухбаковых міжнародных дагавораў.

Нас звязваюць даўнія культурныя сувязі. Сёлета на Украіне шырока адзначаецца 120-годдзе класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа, а ў Беларусі 2002 год названы годам Тараса Шаўчэнка.

Валянцін Уладзіміравіч паведаміў землякам аб распрацоўцы праекта закона аб сяўчынніках, якія працяваюць за мяжой.

Дарэчы, гэтыя абставіны вельмі цікаваць севастопальскіх беларусаў. Патрэба ў законе, які акрэсліў бы дзяржаўную падтрымку беларускай дыяспары замежжа, вельмі вялікая.

В. Вялічка адказаў на шматлікія пытанні, выслухаў пажаданні аб інфармацыйнай і культурнай падтрымцы суполкі з боку Радзімы.

А потым загучалі беларускія песні. Не забыліся гаспадары сустрэчы пачаставаць гасцей драмкамі з бульбы і іншымі стравамі нацыянальных кухань суполак асацыяцыі.

Ала ГАРЭЛІКАВА

старшыня праўлення Севастопальскага аддзялення Усеўкраінскага аб'яднання "Беларусь".

выставы

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БЕЛТА

ГАЛОЎНЫ ПРЫЗ У МАЗа

Сядлавы цягач новага пакалення МАЗ 5440-03 (на здымку) Мінскага аўтамабільнага завода атрымаў галоўны прыз сярод грузавікоў на 7-й Міжнароднай аўтамабільнай выставе "MIMS-2002".

Гэты буйны і прэстыжны спецыялізаваны форум завяршыўся 25 жніўня ў Маскве. У ім прынялі ўдзел больш за 750 вытворцаў з 32 краін свету. На выставе былі прадстаўлены практычна ўсе вядомыя маркі грузавых аўтамабіляў.

Беларуская машына на конкурсе набрала 22 балы з адрывам ад другога месца на 9 балаў. У даным выпадку спажывец прагаласаваў за тавар, які адпавядае рэальным патрабаванням сённяшняга дня, хаця на выставе былі і больш "крутыя" мадэлі. Мінскі цягач сертыфікаваны па стандарце "Еўра-2", ён прызначаны для мясцовых і рэгіянальных перавозак, абсталяваны кабінай з кароткім і нізкім дахам, рухавіком магутнасцю 250 конскіх сіл Яраслаўскага маторнага завода. Ёсць адно спальнае месца, шэраг іншых сэрвісных функцый.

поспех

Каманда навучэнцаў з Мінска заняла трэцяе месца сярод 12 краін Еўропы, Азіі і Афрыкі на міжнароднай алімпіядзе па географіі, што праходзіла на пачатку жніўня ў горадзе Дурбане (Паўднёва-Афрыканская Рэспубліка).

Беларусь другі раз брала ўдзел у географічных спаборніцтвах такога рангу. Мінутым разам на алімпіядзе ў Сеўле навучэнец Беларускага ліцэя імя Я. Коласа Алесь Анейчык быў сёмым. Сёлета першае і другое месцы занялі адпаведна Румынія і Польшча. Нашай камандзе не хапіла ўсяго некалькіх балаў, каб апырацца ў суседзяў.

Каманда складалася з чатырох чалавек, з іх тры — навучэнцы Беларускага гуманітарнага ліцэя імя Я. Коласа: Зміцер Кожух, Аўгіння Сідарчук і Алесь Іюкша. Чацвёрты — Сяргей Васільев — выпускнік Ліцэя БДУ. Па словах Зміцера Кожуха на спаборніцтве спатрэбіліся не толькі

грунтоўныя веды па географіі, але і валоданне англійскай мовай, добрае арыентаванне ў сусветнай гісторыі і, канешне, творчасць.

У першы дзень трэба было прадставіць "візітэўку" краіны — даць агульнае ўяўленне пра Беларусь і спыніцца на якой-небудзь географічнай праблеме. Ліцэісты выйшлі да публікі ўбраныя ў нацыянальныя строі. Яны чыталі Багдановічаву "Пагоню" на беларускай і англійскай мовах, шмат расказалі пра Беларусь. Ліцэістамі была ўзнята праблема Чарнобыля. На дзіва, многія са слухачоў аказаліся недасведчанымі ў гэтым пытанні, таму былі вельмі ўражаныя аповедам маладых беларусаў.

Як расказалі ўдзельнікі, непасрэдна заданні падзяляліся на два туры. Першы — тэарэтычны, на праверку ведаў. Другі — практычны, творчы. Камандам без

абвясчэння задання было прапанавана прайсціся па пэўных вуліцах і завулках Дурбаны. На наступны дзень прапанавалі падрыхтаваць паведамленне пра заселенасць азначанага раёна, перавагу пэўных забудов, сацыяльна-культурных і прамысловых аб'ектаў. Але нашы кемлівыя суайчыннікі здагадаліся пагутарыць з насельніцтвам, распытаць менеджэра гіпермаркета і атрымаць ад іх усю неабходную інфармацыю. Заставалася зрабіць падрабязны аналіз убачанага і высноў. Усё гэта патрабавала ведання географіі на паглыбленым, творчым узроўні. Наша каманда была на вышыні і пакінула вельмі добрае ўражанне пра Беларусь.

Цікава, што сярод усіх удзельнікаў алімпіяды былі ўсяго дзве дзяўчыны, прычым адна — з беларускай каманды. Аўгіння расказвае, што хлопцы ставі-

ліся да слабага полу як сапраўдныя джэнтльмены.

Але гэтая перамога — не проста падарунак фартуны, "пашанцаў — не пашанцаў". На працягу 3-4 гадоў ліцэісты штотыдзень наведвалі географічны гурток, які вядзе выкладчыца Ірына Сідарэнка. Як сказаў Зміцер Кожух: "Спадарыня Ірына прывучыла нас да творчасці. Бо недастаткова ведаць, якая гара вышэйшая, а мора глыбейшае. Без базы, атрыманай у ліцэі, нам не было б чаго там рабіць..."

Шчыра віншуюем Зміцера Кожуха, Аўгінню Сідарчук, Алесь Іюкшу, Сяргея Васільева і выкладчыцу Ірыну Сідарэнку з выдатнымі вынікамі! Наступная міжнародная алімпіяда па географіі адбудзецца праз два гады ў Шатландыі. Чакаем перамогі!

Глеб ЛАБАДЗЕНКА.

сацыяльны ракурс

ЦІ БУДЗЕ Еўрапейскі курорт У РАГАЧОВЕ?

Санаторый «Прыдняпроўскі», у якім давялося пабываць аўтару ў складзе журналісцкага дэсанту, што сабралі энтузіясты Грамадскага прэс-цэнтра Дома прэсы, месціцца паблізу горада Рагачова на высокім прыгожым беразе Дняпра. Краявід маляўнічы — сасновы лес, шмат зеляніны і кветак ля карпусоў. Першае ўражанне: тут усе ўзорна дагледжана. Навокал чыста. Кветкі палітыя, дарожкі падмеценныя. І справа, як падалося, не ў візіце журналістаў у «Прыдняпроўскі» напярэдадні 25-годдзя санаторыя. Тут, відавочна, традыцыя — імкнуцца да прыгожыха. Разныя драўляныя лаўкі ў холах, іншае аздабленне. Гэтыя прыемныя дробязі ствараюць пэўную атмасферу, калі чалавеку ўтульна, бо вядома, што сярод прыгажосці кожны з нас адчувае сябе асабліва добра.

Супрацоўнікі «Прыдняпроўскага» ўплэнены ў сваіх магчымасцяў дапамагчы хворым. Падставы для гэтага ёсць, бо санаторый унікальны. Тут адначасова выкарыстоўваюць два лячэбныя фактары — мінеральную ваду і лячэбныя гразі (сапрапелі). Згодна з міжнароднай класіфікацыяй «Прыдняпроўскі» — бальнеагразевы і кліматычны курорт, які мае рэспубліканскае значэнне. Тут прымяняюць усе традыцыйныя для здраўніц працэдур — магнітатэрапію, лазаратэрапію. Ручны масаж робяць 30, а падводны — 6 медыясцёр. Выкарыстоўваюцца і нетрадыцыйныя метады лячэння — мацуальная тэрапія, іголкарэфлексатэрапія, гамеапатыя, судожотэрапія. «Прыдняпроўскі» адрозніваецца ад беларускіх санаторыяў не толькі буйнымі маштабамі — адначасова адпачывае каля 800 чалавек, а за год папраўляюць здароўе 13000. Тут ганарацца тэхнічным забеспячэннем лячэбнага працэсу. Галоўнаму ўрачу санаторыя Васілю Ядчанку ўдалося ў свой час набыць добрае абсталяванне. Да прыкладу, мадэрнізаваны стаматалагічны кабінет, дзе бясплатна лечыць зубы.

Харчаванне ў беларускіх санаторыях традыцыйна вылучаецца сваёй шчодрасцю і каларыйнасцю. У «Прыдняпроўскім» імкнуцца яшчэ і да яго вітамінізацыі і разнастайнасці.

Што лечыць у «Прыдняпроўскім»? Дапамагаюць тым, хто пакутуе ад хвароб нервовай сістэмы, органаў дыханьня, касцева-сустаўных, гінекалагічных. Лечыць (і даволі паспяхова) мужчынскае і жаночае бясплоддзе.

Прымаюць у санаторыі не толькі дарослых, але і дзяцей, якіх возяць на вучобу ў вёску Гадзілавічы. Школа, дарэчы, — адна з лепшых у раёне: сучасна абсталяваныя кабінеты, ёсць камп'ютэрны клас. Аднак у Васіля Ядчанкі на гэты конт свой погляд: «Нам вельмі прыемна, што побач такая добрая навучальная ўстанова, і санаторыю не трэба будаваць сваю школу. Але ў мяне, як у неўрапатолага, узнікае сумненне, ці варта дзецям сумяшчаць навучанне і лячэнне. Новая школа — гэта іншы калектыў і

настаўнікі, часта адмоўныя эмоцыі».

Дзеці — асобны клопат для санаторыя, дзе арганізавана для іх 6-разовае харчаванне (у дарослых — 5-разовае) па трох узростаўных групам. Працуе вялікі дзіцячы пакой з цацкамі, музычнымі інструментамі, аўдыё- і відэаапаратурай. Ёсць некалькі выхавальнікаў. У двары — дзіцячы пляцоўкі, спартыўныя гарадкі, ёсць зала лячэбнай фізкультуры.

У «Прыдняпроўскім» вельмі заклапочаны колькасцю хворых на дзіцячы цэрэбральны параліч (ДЦП) у нашай краіне. Такіх дзяцей на Беларусі больш за 40 тысяч. У савецкія часы бацькі імкнуліся вывезці хворца дзіця ў Еўпаторыю, дзе для іх ёсць спецыялізаваная лячэбніца. Але цяпер гэта вельмі дорага. У «Прыдняпроўскім» лячэнне на працягу 21 дня з пражываннем у двухмесным нумары з выгодамі каштуе 279 тысяч рублёў (каля 150 долараў ЗША), а ў аднамесным пакоі з тэлевізарам і халадзільнікам — 393 тысячы (прыкладна 220 долараў). Падобнае ў Еўпаторыі абыдзецца ў два разы даражэй. А калі дабавіць нятанны кошт праезду, то і яшчэ больш.

Медперсанал «Прыдняпроўскага» гатовы прымаць на лячэнне хворых на ДЦП, бо мае для гэтага матэрыяльную і кадравую базу. Комплекс лячэння — гразі, масаж, мінеральныя ванны, іголкаўколванне, фіта-, су-джоктэрапія — дае станоўчыя вынікі. Важнае значэнне мае таксама сацыяльная адаптацыя дзяцей-інвалідаў, якой можа спрыяць праца са штатнымі псіхатэрапеўтамі, псіхолагамі санаторыя.

В.Ядчанка гаворыць: «Раней абмежаванне руху лічылася падставой для адмаўлення ў санаторным лячэнні. Наогул, ніхто не займаўся гэтымі дзецьмі. Цяпер жа настаў час вырашэння праблемы на дзяржаўным узроўні, неабходна ўрадавая праграма. На існуючай базе нашага санаторыя магчыма прыняць у год не больш як 1,5 тысячы дзяцей з дыягназам ДЦП. Атрымліваецца, што кожны хворы трапіць да нас 1 раз за 18 гадоў, што катастрофічна мала. Таму я лічу неабходнай распрацоўку захадаў, у тым ліку матэры-

яльных, па падтрымцы нашага пачынання. Са свайго боку мы робім усё неабходнае. Заканчваецца будаўніцтва 3-га корпусу, дзе дзверы на фотаэлементах будуць адчыняцца без дапамогі чалавека. Будуем пандус для калясачнікаў. Дарэчы, даўно ўжо настаў час таварыству інвалідаў-калясачнікаў ініцыяваць выпуск калясак імпартага ўзору на Мінскім мотавелазаводзе. Справа ў тым, што апошнія больш вузкія, чым айчыннай вытворчасці. Гэта выклікае шэраг нязручнасцей пры перасоўванні».

Закончыць будаўніцтва 3-га корпусу санаторыя не могуць на працягу доўгага часу. Апошнія чатыры гады грошы на гэтую справу не выдаткоўваліся наогул. «Прыдняпроўскі» з'яўляецца ўласнасцю Белпрафсаюзкурорта, які атрымлівае 40 працэнтаў прыбытку, але ў апошні час не ўкладае грошай у яго развіццё. В.Ядчанка, імкнучыся вырашыць праблему, звярнуўся ў Савет Міністраў з просьбай дазволіць выкарыстаць грошы рамонтнага фонду на будаўніцтва. Ён хоча разумна перамеркаваць сродкі, не парушаючы пры гэтым ніякіх пастаноў. Крыўдна ж: у корпусе ёсць уся інфраструктура, засталіся аддзелачныя работы.

Па Беларусі сярэдні кошт санаторнага лячэння вызначаецца цэнтралізавана. Але В.Ядчанка гаворыць, што сярэдні кошт пучэўкі — гэта тое ж, што і сярэдняя тэмпература па палаце. Павінна быць дыферэнцыяцыя па якасці і колькасці паслуг, па ўзростах адпачываючых. Пакуль існуючы парадак прыводзіць да таго, што пры плануемым прыбытку 10 працэнтаў рэальна «Прыдняпроўскі» атрымлівае толькі 5.

Гэтаму ёсць яшчэ адна прычына: аплата за паслугі са спазненнем да двух тыдняў. Усе беларускія здраўніцы сутыкаюцца з такой акалічнасцю. Большасць пацыентаў санаторыя (70 працэнтаў) лечыцца па чарнобыльскай праграме. Астатнія — за кошт сацыяльнага страхавання. Менавіта гэтыя праграмы часта не забяспечаны сродкамі, грошы за лячэнне не з'яўляюцца своечасова. У рэшце рэшт санаторый вымушаны браць у банку крэдыт, каб забяспечыць якаснае харчаванне, выплачваць заработную плату супрацоўнікам. У выніку — прыбытак падае. А мог бы быць, як лічыць В.Ядчанка, не менш як 25 працэнтаў.

Неяк змякчае сітуацыю самастойнае распаўсюджванне пучэвак (каля 5 працэнтаў ад агульнай колькасці). Але кардынальным рашэннем праблемы было б акцыяніраванне санаторыя. Аднак у яго статусе адзначана, што гэта недапушчальна.

Цяпер В.Ядчанка робіць спробу ажыццявіць акцыяніраванне, імкнучыся даказаць, што на Беларусі можна развіваць курортны бізнес і працаваць па-еўрапейску. Перашкаджаць толькі не трэба.

Алена СПАСЮК.

жыццё пасля чарнобыля

ПЕРСАНАЛЬНАЯ ВЫСТАВА МАРЫІ ЦЯРЭШЧАНКА

Пражыла ўсё сваё жыццё Марыя ЦЯРЭШЧАНКА (на здымку) у вёсцы Будзішча Чачэрскага раёна, а пасля чарнобыльскай трагедыі давялося стаць перасяленкай.

Але ўзоры яна вышывае свае — чачэрска, падказаныя калісьці маці.

У гарадскім пасёлку Стрэшын Жлобінскага раёна, куды занесла яе чарнобыльскае бяда, у Цэнтры сацыяльна-псіхалагіч-

най адаптацыі, адкрытым ЮНЕСКА для тых, хто пацярпеў ад Чарнобыля, адбылася персанальная выстава Марыі Цярэшчанка.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БелТА.

дыпкур'ер

СУСВЕТНЫ САМІТ ПА ЎСТОЙЛІВЫМ РАЗВІЦЦІ

3 26 жніўня па 4 верасня 2002 года ў Іганэсбургу (Паўднёва-Афрыканская Рэспубліка) праходзіць Сусветны саміт па ўстойлівым развіцці.

Мэта саміта — аналіз выканання «Парадку дня на XXI стагоддзе», які быў прыняты на Канферэнцыі ААН па навакольным асяроддзі і развіцці ў Рыю-дэ-Жанейра ў 1992 годзе, а таксама прыняцце перспектыўнай праграмы дзеянняў на міжнародным, рэгіянальным і нацыянальным узроўнях па ўстойлівым развіцці. У час саміта абмяркоўваюцца шляхі вырашэння такіх глабальных праблем, як барацьба з галечай, ахова здароўя, вытворчасць і захаванне энергіі, ахова запасаў прэснай вады, захаванне біялагічнай разнастайнасці, а таксама звязаныя з гэтым сацыяльна-эканамічныя задачы.

Больш за 100 вышэйшых прадстаўнікоў дзяржаў заявілі аб сваім удзеле ў саміце. Беларускую дэлегацыю на гэтым мерапрыемстве ўзначаліў намеснік прэм'ер-міністра Беларусі, старшыня Нацыянальнай камісіі па ўстойлівым развіцці Уладзімір Дражын.

Беларусь таксама прыняла ўдзел у мерапрыемстве «Фокус 2002 года — устойлівае развіццё», якое адбылося ў рамках саміта. Мэтай мерапрыемства з'яўляецца афармленне ўдзелу дзяржаў у міжнародных дагаворах у сферы ўстойлівага развіцця. У рамках згаданага мерапрыемства Беларусь далучылася да Картагенскага пратакола па біябяспецы да Канвенцыі ААН аб біялагічнай разнастайнасці.

ПРЫНЦЭСА НЕПАЛА ДЖАТСАНА БАСНЯТ НАВЕДАЛА БЕЛАРУСЬ

Прынцэса Непала Яе Каралеўская Высокасць Джатсана Баснат (родная сястра караля Непала Яго Вялікасці Г'янендры Бір Бікрама Шах Дэва) наведла Беларусь з кароткім рабочым візітам у суправа-

жэнні мужа Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Каралеўства Непал у Вялікабрытаніі доктара Сінгха Бахадура Баснята.

Візіт мае азнаямленчы характар. У яго ходзе адбыліся сустрэчы прынцэсы з кіраўніцтвам Міністэрства замежных спраў, Нацыянальнага сходу Беларусі. Яе Каралеўская Высокасць Джатсана Баснат азнаёмілася з гісторыяй і культурай, прыродай і побытам Беларусі, наведвала мемарыяльны комплекс «Хатынь», курган Славы, Брэсцкую крэпасць і Белавежскую пушчу, а таксама азнаёмілася з гістарычнымі мясцінамі Брэстчыны.

ДАВЕДКА. Дыпламатычныя адносіны паміж Рэспублікай Беларусь і Каралеўствам Непал устаноўлены 19 ліпеня 1993 года.

Замацаваны набрацімскія адносіны паміж Мінскам і сталіцай Непала Катманду.

З 1963 года ў вышэйшых навучальных установах Беларусі навучаюцца студэнты з Каралеўства Непал. За гэты час падрыхтавана каля 200 спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, 6 кандыдатаў навук з Каралеўства Непал прайшлі стажыроўку ў навучальных установах рэспублікі. Зараз у Беларусі навучаюцца 56 грамадзян Непала.

Да 2000 года гандлёва-эканамічнае супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Непалам практычна адсутнічала. Падчас візіту дэлегавых колаў Непала ў Мінск у лістападзе 2000 года быў падпісаны і ў 2001 годзе рэалізаваны кантракт на пастаўку ў Непал трактароў Мінскага трактарнага завода на суму каля паўмільёна долараў ЗША.

Прадстаўнікі непальскай дыяспары ў Беларусі выступаюць акцыянерамі АТ «Ажкадор», прапрацоўваюць варыянты долевага ўдзелу ў іншых прамысловых прадпрыемствах краіны.

Прэс-служба МЗС.

“СПАЧАТКУ БЫЛО СЛОВА...”

Пачатак на 1-й стар.

Лёс беларускай кнігі надзвычай складаны. Яе гісторыя літаральна азорана пажарамі войнаў, у час якіх адны помнікі культуры бяспследна загінупі, іншыя трапілі за межы Беларусі. Тым жа старадрукі і рукапісныя помнікі, што, на шчасце, уцалелі, з'яўляюцца каштоўнай крыніцай ведаў пра падзеі даўно мінулых дзён.

Нагадаем некалькі рукапісных помнікаў, якія цудам захаваліся са старажытных часоў і маюць дачыненне да гісторыі краю. Перш за ўсё гэта Малажухавіцкае евангелле — беларускі рукапісны помнік канца XV — пачатку XVI стагоддзяў. Кніга захоўваецца ў АН Лтвы, а некалі знаходзілася ў царкве вёскі Малья Жухавічы (недалёка ад Міра). Асабліва каштоўнасць рукапісу надаюць каларовыя застаўкі з выявамі чатырох евангелістаў, застаўкі і ініцыялы, выкананыя ў золце, і загалюкі, пісаныя кнаварам.

Яшчэ два рукапісныя помнікі, Карэліцкае і Жухавіцкае (з в. Вялікія Жухавічы) евангеллі, датуюцца больш познім часам — XVII стагоддзем. Апошняе вызначаецца сваім пасляслоўем, якое па форме і зместу нагадвае літаратурны твор.

Цікавую інфармацыю пра падзеі і факты ваеннага, палітычнага і грамадскага жыцця XVI—XVIII стагоддзяў чытач можа пачарпнуць з успамінаў і дзённікаў, якія былі вельмі распаўсюджанымі ў Рэчы Паспалітай. Некаторыя з іх, напісаныя ў адпаведнасці з часам на польскай мове, пазней былі перакладзены на беларускую.

19 перавыданняў на розных еўрапейскіх мовах вытрымала кніга ўладальніка Міра Мікалая Крыштофа Радзівіла (Споткі), сына славутага Мікалая Радзівіла (Чорнага), які заснаваў друкарні ў Нясвіжы і Брэсце, Перагрынаца, або Паломніцтва Яна Асветленага Князя Ягамосці Мікалая Крыштофа Радзівіла ў Святую Зямлю. Напісаная ў жанры падарожнага нарысу кніга ўпершыню была выдадзена на лацінскай мове ў 1601 годзе, яе беларускі варыянт з'явіўся ў 1994 годзе ў “Кнізе жыцця і хаджэнняў”. Да першага выдання кнігі зрабіў цікавыя ілюстрацыі картограф і гравёр Тамаш Макоўскі, пазней па заданню князя склаў і выгравіраваў першую дакладную карту Вялікага княства Літоўскага (была надрукавана ў Амстэрдаме ў 1613 годзе).

Дзённіку другога ўладальніка Міра, Міхаіла Казіміра Радзівіла (Рыбанькі), пашанцавала значна менш. Яго “Дзённыш”, які ў арыгінале налічвае некалькі тысяч старонак і ахоплівае перыяд з 1702 па 1761 год (рагулярна запісы вяліся з 1719 года), захоўваўся ў Варшаве і, застаўшыся па-за ўвагай даследчыкаў, не быў надрукаваны. Скарочаны варыянт яго на беларускай мове прапанаваў чытачам часопіс “Спадчына” ў 1994–1996 гадах. Запісы гэтага дзённіка расказваюць пра шматлікія падарожжы яго гаспадара па розных краінах, сведчаць пра неаднаразовае наведванне ім сваіх уладанняў у Міры і Карэлічах, утрымліваюць шмат цікавых фактаў з біяграфіі Міхаіла Казіміра, стваральніка вядомай слудскай мануфактуры шаўковых паясоў і славу-

тай карэліцкай мануфактуры па вырабе габеленаў.

Немагчыма абысці ўвагай і дзейнасць Рыбанькі па аднаўленні работы Нясвіжскай друкарні (1750) і стварэнне ім разам з жонкай нясвіжскага тэатра, для якога таленавіта Уршуля Радзівіл сама пісала п'есы і оперныя лібрэта.

Цікавай крыніцай ведаў з'яўляюцца творы філосафа-асветніка з Міра Саламона Маймана, кнігі пісьменніка і філосафа Фларыяна Бохвіна (нарадзіўся ў Міры ў 1799 годзе).

Размову пра пісьменнасць краю ў XIX стагоддзі пачнем з твораў Уладзіслава Сыракомлі, які ў 1844–1852 гадах жыў у фальварку Залуча, недалёка ад Міра. Ёсць у яго творы, што маюць непасрэднае дачыненне да мястэчка. Пачатак літаратурнай творчасці Уладзіслава Сыракомлі лічыцца верш “Ташталён”, у аснове якога паэт паклаў трагічную гісторыю, пачутую ў мірскай царкве. Перакладзены на рускую мову, верш стаў народнай песняй (“Когда я на почте служил ямщиком”).

Са старонак кнігі У. Сыракомлі “Вандруўнікі па маіх былых ваколіцах” (1853) перад намі паўстае гісторыя Міра, Мірскага замка і яго ўладальнікаў. Паспрабуем убачыць Мір вачамі аўтара: “Мураваная грэка-расійская царква, пры якой быў даўней кляштар базільянаў, мураваная крамы сярод рынка, драўляная агтэжа, а таксама паштовая станцыя... — вось больш важныя цяпер пункты мястэчка, што складаецца з трох ці чатырох сотняў драўляных дамкоў — яўрэйскіх, хрысціянскіх і татарскіх... Некалькі гадоў таму тутэйшыя крамы былі поўныя добрых баваўняных вырабаў ды шаўковых вырабаў, палатна, футраў і ўскай драбязы... У гэтых адносінах Мір меў шырокую вядомасць. Калі пра мястэчка, што збіралася хутка выходзіць замуж, казалі: “Паехала ўжо ў Мір”, то гэта азначала, што яна пачынае рыхтаваць сабе пасаж... Сёння гандаль тут амаль поўнасцю заняпаў...”

Успамінае У. Сыракомлі і мястэчкі ў Міры, і цыганскага “караля”, што ў добрыя для цыган часы ўчыняў парады на вуліцах Міра, ехаў у акружэнні коннага эскорта, узброенага канчукамі... “Але, заўважае далей Сыракомлі, дух цыганства цяпер чуецца хіба толькі на конных кірмашах, якіх бывае шэсць на год”.

У апошніх радках главы, прысвечанай Міру, адчуваецца лёгка смутак аўтара па той прычыне, што ўсё, што некалі надавала гораду непаўторны выгляд, на яго вачах канчаткова знікае. “Старое мінулася, а новае жыццё з адпаведнымі часу ўмовамі яшчэ не пачалося. Такія доля ўсіх нашых шматлікіх гарадоў і мястэчак”, — такімі словамі заканчвае аўтар свой апавед пра Мір.

А вось якім запомніўся пісьменніку замак “Руіны з чырвонай цэгла прыгожа глядзяцца на зялёным фоне даўніх валод і блізкага саду, а бусьлі, што звалі на вежах свае гнёзды, якія па-асабліваму і вельмі добра аддабляюць тое, што засталося ад замка, — яму, нагледзячы на моцныя лічы сцены, ужо ніколі, мушці, не ўзаскрэснуць”.

На шчасце, сумнае прароцтва аўтара не спраўдзілася. Дачакаўшыся свайго

апошняга аднаўлення, у дзень нацыянальнага свята Мірскі замак разам са старажытным горадам сустракае людзей з усёй Беларусі, неаб'якавых да гісторыі роднай зямлі, яе культуры і мовы, каб яшчэ раз падкрэсліць значэнне, моц і неўміручасць кніжнага слова.

Вучыні і сябра У. Сыракомлі, беларускі і польскі паэт і журналіст Віцэнт Каратынскі (в. Селішча), з-пад пяра якога выйшлі не толькі таленавітыя вершы пра лёс беларускага сялянства ў часы прыгоннага права, але і шэраг артыкулаў пра беларускія гарады і біяграфічныя нарысы пра вядомых паэтаў і вучоных таго часу, таксама пакінуў адметны след у гісторыі нашай літаратуры.

Малыўнічыя краявіды Карэліччыны нахпілі геніяльнага Адама Міцкевіча на стварэнне цудоўных твораў, далі штуршок для развіцця яго пазычнага таленту, Карэлічы і Рута, Туганавічы і Баронча, Цырын і Мядзвядка, Мір і Мірскі замак згадваюцца ў яго вершах і пазмах. Са старонак твораў паэта перад намі паўстае любая яго сэрцу зямля, наднямонскі край, якому ён са слоў любові і адданасці сплёў у сваіх творах цудоўны пазычны вянчок.

Яшчэ ў юнацкія гады Адам Міцкевіч заўважыў лёгкасць і пазычны агонь у вершах свайго сябра-філамата, будучага паэта і фалькларыста з Малюшч Яна Чачота (1796–1847), які пакінуў нам у спадчыну беларускія вершы-песні, цікавыя балады і 6 зборнікаў беларускіх народных песень, запісаных ім у прынёманскіх і іншых вёсках.

У маентку Мядзвядка, недалёка ад Міра, нарадзіўся вучоны з сусветным імем, асветнік і пісьменнік, нацыянальны герой Чылі Ігнат Дамейка (1802–1889). Яго спадчына складаецца з многіх навучовых прац, а таксама дзённікаў, якія не толькі расказваюць пра багатае падзеямі жыццё выдатнага вучонага, але і сведчаць пра яго незвычайны літаратурны здольнасці.

Дваццатае стагоддзе адкрыла і працягвае адкрываць новыя імёны таленавітых майстроў слова. У карэліцкай зямлі карані творчасці многіх сучасных празаікаў і паэтаў — Янкі Брыля, Волгі Іпатавай, Рамана Тармоля, Уладзіміра Калесніка, Алеся Бахно і іншых.

Як земляроб шчыруе на зямлі, так людзі, якія маюць дачыненне да пісьменства і друку, працуюць са словам, фарміруючы светлагляд распаўсюджваючы веды і культуру.

Дзевяты раз сабрала ўрачыстае свята аднадумцаў, улюбёных у мілагучнае роднае слова. Дзевяты раз пад чыстым блакітным небам, каля сцен старадаўняга помніка, прагучалі словы любові і павагі да культуры і пісьменства Беларусі, да яе гістарычнага мінулага.

І злучыў Благадатны агонь Непагаснай лампады старажытны Мір з легендарным Полацкам, радзімай нашага першадрукара Францішка Скарыны, месцам дзесятага юбілейнага нацыянальнага свята.

Святлана КОШУР,

старшы навучовы супрацоўнік Карэліцкага краязнаўчага музея “Зямля і людзі”.

Фота БелТА.

ЛАЎРЭАТЫ-КОЛАСАЎЦЫ

Пастановай Савета Міністраў БССР ад 21.12.1957 года № 751 была заснавана Літаратурная прэмія імя Якуба Коласа за лепшыя творы прозы, крытыкі і літаратуразнаўства. У мэтах далейшага развіцця літаратуры і мастацтва Пастановай Савета Міністраў БССР ад 18.11.1965 года № 540 была ўстаноўлена Дзяржаўная прэмія БССР імя Якуба Коласа за творы прозы, крытыкі і літаратуразнаўства з прысваеннем звання лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і ўручэннем ганаровага дыплама і пасведчання.

ІВАН ШАМЛЯКІН. Раманы “Крыніцы” (1959), “Сэрца на далоні” і “Трывожнае шчасце” (1968).

ПЯТРУСЬ БРОЎКА. Раман “Калі зліваюцца рэкі” (1959).

ІВАН МЕЛЕЖ. Раман “Людзі на балоце” (1962).

ЯНКА БРЫЛЬ. “Працяг размовы” (1963), апавесць “Золак, убачаны здалёк” (1982).

ВАСІЛЬ БЫКАЎ. Апавесць “Трэцяя ракета” (1964), апавесці “Воўчая зграя” і “Яго батальён” (1978).

ПІЛІП ПЕСТРАК. Раман “Серадзібор” (1964).

ІВАН НОВІКАЎ. Апавесць “Дарогі скрыжаваліся ў Мінску” (1965).

МАКСІМ ЛУЖАНІН. Кніга “Колас расказвае пра сябе” (1965).

НІЧЫПАР ПАШКЕВІЧ. Кніга крытычных артыкулаў “На шырокіх шляхах жыцця” (1966).

МІХАСЬ ЛЫНЬКОЎ. Раман “Векапомныя дні” (1968).

ІВАН НАВУМЕНКА. Кнігі “Янка Купала: духоўны воблік героя” і “Якуб Колас: духоўны воблік героя” (1972).

АНДРЭЙ МАКАЁНАК. П'есы “Трыбунал” і “Таблетку пад язык” (1974).

АЛЕСЬ АДАМОВІЧ. “Хатынская апавесць” (1976).

ІВАН ПТАШНІКАЎ. Апавесць “Найдорф” (1978).

АДАМ МАЛЬДЗІС, ВАСІЛЬ БАРЫСЕНКА, ВІКТАР КАВАЛЕНКА, МІХАСЬ МУШЫНСКІ, МІХАСЬ ЯРОШ, НАВУМ ПЕРКІН, ПАВЕЛ ДЗЮБАЙЛА, УЛАДЗІМІР КАЛЕСНІК, ЮЛ'ЯН ПШЫРКОЎ. Удзел у двухтомным даследаванні “Гісторыя беларускай доактэбрыскай літаратуры” і “Гісторыя беларускай савецкай літаратуры” (1980).

БАРЫС САЧАНКА. Кніга “Ваўчыца з Чортавай ямы” (1982).

ДЗМІТРЫЙ БУГАЕЎ. Кніга “Талент і праца” (1984).

УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ. Раман “Чорны замак Альшанскі” (1984, пасмяротна).

АНАТОЛЬ КУДРАВЕЦ. Раман “Сачыненне на вольную тэму” (1986).

ВЯЧАСЛАЎ АДАМЧЫК. Раманы “Чужая бацькаўшчына”, “Год нулявы”, “І скажа той, хто народзіцца...” (1988).

АЛЕГ ЛОЙКА. Раман-эсэ “Францыск Скарына, або Сонца маладзикованае” (1990).

ГЕНАДЗЬ КІСЯЛЁЎ. Кнігі гісторыка-літаратурных даследаванняў “Разыскваецца класік...” і “Спасцігаючы Дуніна-Марцінкевіча” (1990).

АЛЕСЬ ЖУК. Кніга прозы “Праклятыя любові” (1992).

СЯРГЕЙ ГРАХОЎСКІ. Кніга “Сповідзь” (1992).

ВАСІЛЬ СЕМУХА. Пераклад рамана Томаса Мана “Доктар Фаустус” (1992).

ГЕНРЫХ ДАЛІДОВІЧ. Раман “Заходнікі” (1996).

МІКОЛА КУСЯНКОЎ. Дылогія “Явар з калінаю” і “Арляк і зязюля” (2000).

Падрыхтаваў ІВАН КУРБЕКА.

БЮСТ КАБЗАРА — У БРЭСЦЕ

У рамках Дзён культуры Чаркаскай вобласці ў Брэсце адкрыты бюст паэта Тараса Шаўчэнкі на бульвары, які носіць яго імя.

Гэта 280-ты помнік вялікаму ўкраінскаму Кабзару сярод ўзведзеных па ўсім свеце і другі ў Беларусі. Бюст падароны брэстаўчанам украінцам.

НА ЗДЫМКУ: адкрыццё бюста Тараса ШАЎЧЭНКІ.

зваротная сувязь

...НЕ ЗАБУДЗЬЦЕ — ПАМЯНІЦЕ...

У кожнага народа ёсць імёны, па якіх мяркуюць аб яго ўкладзе ў сусветную скарбонку ведаў, мастацтва, прыгожага пісьменства, вызначаюць, гаворачы словамі Янкі Купалы, чыё 120-годдзе адзначаецца сёлета, яго “пасад між народамі”. У гэтых імёнах — гонар і веліч нацыі. Янка Купала і Якуб Колас — у беларусаў, Адам Міцкевіч і Генрык Сянкевіч — у палякаў, Аляксандр Пушкін і Леў Талстой — у расіян, Тарас Шаўчэнка — ва ўкраінцаў. Гэта ён, Тарас, як яго любоўна называюць украінцы, мовіў на старасці год сваіх: “Гісторыя майго жыцця складае часцінку гісторыі маёй радзімы”. Сёлета ў сакавіку Украіна чарговы раз урачыста адзначала як усенароднае свята 188-я ўгодкі з дня нараджэння свайго сусветна вядомага Кабзара, які з'явіўся на свет 9 сакавіка 1814 года ў прыгоннага селяніна з вёскі Морынцы Кіеўскай губерні Рыгора Шаўчэнкі... Шмат часу мінула з той пары, але сёння Тарас Шаўчэнка на Украіне — гэта нешта святое, гэта сімвал нацыі, сімвал свабодалюбства, дзякуючы якому ўкраінцы паспя доўгіх гадоў шалёнай русіфікацыі засталіся нацыянальна свядомымі ўкраінцамі. Сёння кожны населены пункт на геаграфічнай мапе Украіны імкнецца да таго, каб імя Тараса Шаўчэнкі насілі вуліца ці плошча, навучальная ўстанова ці прадпрыемства, каб бронзавая фігура Кабзара стаяла ў самым бачным месцы горада або пасёлку.

Дзякаваць Богу, прарочыя словы Кабзара, якія ён напісаў у 1845 годзе ў Пераяславе ў сваім “Запавецце”, збыліся!

...І мяне ў сям'і вялікай, У сям'і вольнай, новай, Не забудзьце — памянціце Добрым ціхім словам.

Не збыліся пра слаўнага сына ўкраінскага народа і на нашай бацькаўшчыне, аб'явіўшы 200 год Годам Тараса Шаўчэнкі ў Беларусі. Спадзяюся, што “Голас Радзімы” будзе інфармаваць нас пра мерапрыемствы, якія будуць адбывацца ў рамках святкавання Года Тараса Шаўчэнкі ў Беларусі.

Пятрусь КАПЧЫК

г.Ляслаў, Украіна.

захавай традыцыю

ВЕСАЧКА МАЯ ЛЮБАЯ...

Птушка, адлятаючы ў вырай, галосіць у небе па пакінутаму гнязду. І нецярпліва чакае таго моманту, калі зноў расправіць крылы і паліць на закліку сэрца ў той адзіны ў свеце куточак, які прытуліць і сагрэе. Мне давялося аднойчы назіраць: над папалішчам згарэлага дома з трывожным клёкатам кружыла пара буслоў, якая не знайшла сваю буслянку, што загінула разам з домам. Жалівае відовішча доўга вярэдзіла душу.

У кожнага з нас (не мае значэння — гараджаніна ці вясцоўца) ёсць свой родны кут, з якім звязаны самыя цёплыя ўспаміны. Чалавек, вядома, не птушка, якая жыве па законах прыроды. Чалавекам кіруюць абставіны, што часам вымушаюць пакінуць родную хату і пайсці ў белы свет у пошуку лепшага жыцця, свайго лёсу. Большасць вельмі цяжка прымаць новыя ўмовы жыцця. Асабліва вясцоўцам, якія часта проста пакутуюць у "мурашніках" вялікіх гатарадоў. І хай сабе ўсё нібы складваецца ўдала: ёсць цікавая праца, кватэра і іншыя сведчанні дабрабыту — усё роўна час ад часу прыходзіць у сне малюнкi дзяцінства: старая хата ў кіпені бэзу, постаць маці, якая завіхаецца каля печы, твары сяброў... І ўзнікае шчымлівае жаданне: кінуць усё справы, адправіцца ў дарогу, на сустрэчу з мінулым.

Менавіта такое жаданне аднойчы ўзнікла ў былых жыхароў вёсак Глінішча і Праварное Чэрвеньскага раёна. Было гэта дваццаць гадоў таму. Вызначылі дату сустрэчы. Прыехала некалькі чалавек, сустрэліся з тымі, хто застаўся жыць у вёсках, пасядзелі за чаркай, успамінаючы пра былое. Дамовіліся: у гэты дзень, якія б і былі абставіны, збірацца разам. Калі мяне запрасілі паехаць на дваццатую, можна сказаць, юбілейную сустрэчу, я доўга не раздумваў. Да месца дабраўся разам з артыстамі ансамбля народнай песні "Вербіца". Адна з яго ўдзельніц Сафія Бортнік калісьці жыла ў Глінішчы і папрасіла сваіх сябровак па калектыву выступіць на сустрэчы. Пад гармонік і песні не заўважылі часу. Збочылі з Маленькай Настачка, унучка Сафіі Бортнік, паклала кветкі на магільні сваіх прадзедаў. Пастаялі моўчкі — кожны са сваімі думкамі. А ў вёсцы нас ужо чакалі. Уздоўж вуліцы, у цяні прысадаў, стаялі сталы пад белымі абрусамі і драўляныя лавы. Знеслі іх з усёй вёскі, упрыгожылі кветкамі. Па

другі бок вуліцы паркаваліся аўтамашыны. Іх гаспадары завіхаліся каля староў, распакоўвалі бяздонныя торбы з пачастункамі. Раз-пораз пыліла чарговая машына, сігналам вітаючы аднавяскоўцаў. І, натуральна, абдымкі, воклічы і спрадвечнае пытанне: "Ну, як ты жывеш?" Жанчыны свае пачуцці (не стрымаць слязу) хавалі ў хустачкі. Мужчыны нервова зацягваліся цыгарэтамі.

Самы момант звярнуцца да аднавяскоўцаў з пытаннем: "Што для вас родная вёска і штогадовае сустрэчы?"

Сафія БОРТНІК: "Я з'ехала адсюль больш трыццаці гадоў таму паступаючы ў медыцынскае вучылішча. Потым праца, сям'я, штодзённым клопатам. І вось узнікла ідэя сустрэч. Якія адчужанні? Асалода. Звычайна не магу стрымаць слёз. Доўгі час знаходзілася пад уражаннем ад сустрэчы. Здаецца, лятаеш на крылах. Бо гэта сустрэча з зямлёй бацькоў, са сваім юнацтвам. Вось і сёння прыехала з сястрой, з унучкай: хачу, каб яна адчула подых зямлі сваіх прапачураў".

Раіса КУЧКО: "Вельмі прыемна сустракацца з тымі, каго памятаеш з дзяцінства, хто рос на тваіх вачах. Я таксама выязджала на працу ў Мінск. Але ж як толькі выйшла з мужам на пенсію, то адразу вярнуліся сюды, бо ўвесь час родны кут клікаў да сябе. Люблю гэтую зямлю і не ўяўляю жыцця без яе. Радзе яшчэ і тое, што ўслед за бацькамі едзе сюды і моладзь".

Зінаіда ГУБАР: "Амаль восемдзiesiąт гадоў мне, і ўвесь час пражыла ў Глінішчы. Тут і паміраць буду. А як прыедуць з далёкіх куточкаў аднавяскоўцы — сустракаю іх, як сваіх дзеткаў. Сёння сапраўднае свята душы".

Кабета гадоў пяцідзесяці (не назвала сябе, відаць, саромеючыся свайго амаль дзявочага натхнення) адказала пэзтычнымі радкамі:

"Добра мне тут, мне тут міла,
Родна ўсё і блізка.
Тут хлябок мой, мая хата
І мая калыска".
Ну што тут дабавіш?

А тым часам непрыкметна святочны стол набыў тыя рысы, якія сведчаць і пра дабрабыт, і пра шчырасць, і пра гаспадарчы здольнасці прысутных. Жанчыны раўніва аглядалі суседскія "сервіроўкі" — не, як быццам усё на належным узроўні. З бліжэйшага панадворку данеслася музыка, і да гасцей з песняй скіравалася "Вербіца". Песня за песняй уздымала агульны настрой, гучалі шчырыя словы падзякі за ўдзел у свяце.

"Міхалыч едзе, — загаманілі людзі. — Абяцаў быць і слова стрымаў". Старшыню мясцовага калгаса Мікалая Шыфрына сустракалі хлебам-саллю і так шчыра, што было відаць: паважаюць яго тут. І не дзіва: трыццаць адзін год ўзначальваў гаспадарку — справа не з лёгкіх. Сам мясцовы, ён усіх вясцоўцаў па імёнах ведае і таму, вітаючы прысутных, згадваў заслугі кожнага, хто працаваў у калгасе.

Васіль Калыта, адзін з арганізатараў сустрэч землякоў, адкрываючы свята, сказаў слушныя словы: "Хто не даражыць мінулым, у таго няма будучыні. Мы захавалі любоў да зямлі, захавалі дабрывіну, якой зараз не хапае некаторым. Давайце даражыць нашым сяброўствам". І, адгукнуўшыся на ўсхваляваныя словы, заспявала "Вербіца" велічальнае "Многія леты". Гэта не было застолле дзеля застолля. Гучалі ўспаміны пра былое, жарты, абмен навінамі. Вельмі чулівым быў момант, калі старажылам вёсак Глінішча і Праварное ўручылі сціплыя падарункі, калі віталі з днём нараджэння супрацоўніка Мінскага аўтазавода і земляка Уладзіміра Губара. Згадалі і памянулі тых, каго ўжо ніколі не будзе за гэтым сталом. І нібы адгукнуўшыся на гэта, усхвалявана загаварыў Аляксандр Гляцэвіч, які разам з маці, жонкай і двума сынамі прыехаў з Масквы: "Раней сюды прыежджаў мой бацька, Сяргей Гляцэвіч, якога сёння ўжо няма. Я тут упершыню. Хачу пакланіцца месцу, дзе стаяў наш дом, узяць камень з яго падмурка, каб пакласці на магільні бацькі". Узрушаны гэтымі словамі, кожны аддаўся сваім думкам.

Але ж свята ёсць свята. І аб гэтым нагадала чарговая песня. Неўзабаве вясковая вуліца ператварылася ў танцавальную пляцоўку. Спявалі і скакалі нават тыя, хто амаль забыў, што калісьці быў маладым. Бо ўсім было хараша. І ў кожнага была ўпэўненасць: пройдзе год і сэрца зноў пакліча сюды, у родную вёсачку.

яўген КАЗЮЛЯ.

працяг

Пэзтычныя творы Валерыі Куставай ужо знаёмыя чытачам "ГР". Сёлета дзяўчына скончыла ў Мінску адзінаццацігадовую школу і паступіла ва ўніверсітэт культуры. Марыць стаць кінадраматургам. Змяшчаем нізку новых вершаў Валерыі.

Валерыя КУСТАВА

ДЫЯЛОГ АБ НАРОДЗЕ

— Дзе народ твой?
— У далёкім вырай.
Хутка вернецца.
— Мне не верыцца.
Казкі вырові ўсе...
Без радзімкі Ён — не пазначаны.
— Ён з Радзімаю.
Ты не бачыш хіба?
— Бачу хібы я, недакладнасці, недамеранасць і памылкі ў вас у кожнай літары.
— Ты не іх пільнуй, а гісторыю, недаказанасць, абыякавасць, кожнай шыльдачкі, фаліянтаў ўсіх.
— Не вучы мяне сваім розумам.
Ты знайдзі народ і пасі яго, каб не збег народ на чужы гарод.
— Не вучу цябе, адчуваць прашу.
А людзей маіх, а жанчын маіх, а дзяцей маіх... не жывель ты іх, бо князі яны і княгіні ўсе, працавітыя і адданыя, ды забраныя ў вырай восеньскі.
Яшчэ вернуцца і ўзаруць палі.
Яны вернуцца, калі кветачкі прарастуць з зямлі, тады пчолачкі ў вуллі цесныя прынясуць нектар горкі-сёлетні.
Забярэ яго сівы дзядзечка і напоіць ім родна дзіцятка — медам-сокам тым.
Пабяжыць тады вольна дзіцятка — невядомы яму неспакой людскі, і турботы, і горы-горасці.
Пабяжыць яно з светлым сонейкам у поле жытняе і па гонейках.
— Дзе ж народ твой?
— У далёкім вырай.
Хутка вернецца...

Лячу. Хачу вышэй, вышэй яшчэ!
Загад: "Унізі!" Ляжу знямела.
Не стала ад нябёсаў мне лягчэй,
Гавее зганьбленае цела.

Не суд прысуд людзям нясе,
А нелюдзь-паняверца.
Цячэ са скроняў веліч пакрысе.
Харугвай над народамі рвецца сэрца.

І песня парываецца ў адчай,
А я, сляпы, хачу намацаць
Адвагу — не пакору — у вачах.
З багніны ўзняцца я хачу ў семнаццаць.

Нікчэмнік мне крычыць:
"На дол! Маўчаць!"
І я маўчу на роднай мове.
З апошняй моцы буду паўтараць:
"У брудзе твар, ды я над вамі ў Слове!"

Антычны вандал-дагматык — хаўруснік татальнага фарса — у магі мне ўшыў рэінкарнацыю, уракеціў вандроўкай да Марса.

Дбaju — клянуп латаргію за пультам свайго крылаходу, у вушах гучыць літургія па прароках чужых народаў.

Адзіны планетны сакрамант саскрэбілі з зямных фаліянтаў — са шпрыца ў вены атрамант уведзілі мне. Талерантна трывай я здзек-гвалт

зпатажны, бо верылі безаблачынна зямляне — у словаў ген важны, вучоныя — у рэзус Айчыны.

што я далячу да той зоркі, да дзіўных людзей-марсіянаў, знайду панацэйныя зёлкі між прыкрых пустыняў-палянаў;

і, апантаны даверам, гарбату крывёю напоіўню, завуюю зямлянскім зверам, на Марсе ўбачыўшы поўню;

і немаўлятак узгадую — прарокаў, што далі народы, з атрамантавай крывёю успрымуць яны свабоду.

Праз колькі гадоў узгадкі Максім падыдзе і Янка: "Хто мы, калі мы без таткі! — "Вы беларусы, браткі!" —

Я так адкажу сумленна, хаця ўсе яны зямляне; ды крыўдна, што пакаленні народа майго былі ў яме.

І я свой народ ўратую адзіны ў бязмежным Сусвеце — па Месяцы, па Сатурне бягуць беларусы-дзедкі.

Антычны вандал-дагматык — стваральнік найлепшых лёсаў, за памяці рэінкарнацыю падзяка табе з нябёсаў!

Ахвярую Валерыю М. на ўзмежку.

падкінуты на ганак падкладзены пад цягнік гляджу на новы ранак пакуль яшчэ не знік

заціснуты ланцугамі падключаны да машын скідаю рукамі нагамі мне непатрэбны шык

падкручаны ўсе дэталі гадзіннік вядзе адлік самазнішчальныя шалі адважваюць роўны лік

уласнае прадвызначэнне друкуе мая рука літары без значэння пустая галечка радка

жыццёвыя сюжэты

ПРЫЗ ДАЖЫНАК — ПАРАСЯ АТРЫМАЎ МАГІЛЁўСКІ СТУДЭНТ

У Крычаўскім раёне адсвяткавалі "Дажынкi". У сярэднім на круг у гаспадарках раёна атрымана 27,4 цэнтнера збожжавых з гектара.

У час свята студэнт Магілёўскага педагагічнага ўніверсітэта Дзмітрый АМЕЛЬЧАНКА выйграў приз — парася (на здымку).

Фота Валерыя БЫСАВА, БелТА.

з пошты Яўгена Леўкі

Дарагі пане Яўгене!

Пад уплывам перасланай Вамі выдатнай кнігі (Н. Орда) я вырашыў даць да публікацыі дзе-небудзь у Беларусі матэрыял пра папярэдніка Орды — французца Мюнца, які пакінуў нам шэраг малюнкаў Піншчыны і Гарадзеншчыны. На жаль, у апублікаваным Будзінскаю альбоме ўсяго толькі некалькі беларускіх малюнкаў Мюнца. Хаць жа ў Маскву, дзе захоўваецца найлепшы альбом Мюнца, у мяне няма магчымасці. Спадзяюся, што беларусы ў Маскве заглянуць пры нагодзе ў аддзел рукапісаў Дзяржаўнага гістарычнага музея (што на Краснай плошчы). Пра той маскоўскі альбом быў артыкул яшчэ да вайны ў "Исторических записках" (1940).

Я не так даўно вярнуўся з Італіі (Мілан, Венецыя, Гарн'яна — гэта ў Альпах на беразе возера Гарда), дзе была канферэнцыя, прысвечаная гетману Мазепе. Былі навукоўцы з 8 ці 9 краін (Італія, Францыя, Нямеччына, Канада, Польшча, Украіна, Расія, Эстонія), але, на жаль, не было з Беларусі, хоць пра беларускія падзеі час ад часу размова заходзіла. Уражанняў вельмі шмат, але пра гэта іншым разам.

P.S. Высылаю таксама ксеракопію з публікацыі Будзінскай на выпадак, калі захочаце даць ілюстрацыі. Апрача таго, польскі тэкст, які Вы можаце перакласці на беларускую.

Юрый Мыцькі.

ЖАН-АНРЫ МЮНЦ — ДАСЛЕДЧЫК ПАЛЕССЯ

НАЗІРАННІ ФРАНЦУЗСКАГА МАСТАКА ПРА БЕЛАРУСЬ XVIII СТАГОДДЗЯ

Французскі мастак, мемуарыст і вандрунік Жан-Анры Мюнц (1727—1798) нарадзіўся ў горадзе Мілуз (тады ён належаў Швейцарыі). Яго бацька быў настаўнікам, маці паходзіла з вядомага роду Дэльфусаў, які даў Францыі шэраг вучоных і прадпрыемальнікаў. Мюнц быў энцыклапедычна дасведчаным чалавекам, ведаў шмат моў, з маладых гадоў падарожнічаў па Еўропе. Да Рэчы Паспалітай ён патрапіў у студзені 1779 года, дзякуючы знаёмству з князем С.Панятоўскім — братам апошняга караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста, якому ён таварышаваў у ягонай паездцы па Гарадзеншчыне ў 1781 годзе. Мюнц сябраваў таксама з вядомым аматарам даўніны А.-С.Машынскім, у час побыту ў Беларусі апісаў наведванне Гародні аўстрыйскім імператарам Іосіфам II. Змоладу Мюнц служыў у французскім войску, вывучыў інжынерную справу, таму без праблем заняў пасаду маёра 2-га батальёна пешай каралеўскай гвардыі ў Гародні, таксама выкладаў тут у кадэцкім корпусе, потым служыў пры князі Панятоўскім. Ён нават уступіў у масонскую ложу ў Гародні ў 1782 годзе. У верасні 1784 года спрабаваў збудаваць меднаплавільню каля якойсьці Меднай гары, але няўдала. У траўні 1784 года ён сустрэўся з вядомым вучоным-прыродазнаўцам Георгам Форстэрам, які высока ацаніў здольнасці французскага інжынера. Штолета ў 1779—1783 гадах Мюнц рушыў з Гародні з князем Панятоўскім у вандручку, найперш на краіне. У красавіку 1785 года Мюнц разам з князем Панятоўскім назаўсёды пакінуў Беларусь. Выехаў у Італію, але апошнія гады правёў у Нямеччыне. Як і ў кожнай краіне, дзе працягнуў час жыцця Мюнц (Англія, Грэцыя, Італія, Нямеччына, Рэч Паспалітая ды іншыя), ён пакідаў пасля сябе таўшчэзныя альбомы з малюнкамі краявідаў, гістарычных помнікаў з іх падрабязнымі каментарамі.

Што датычыць Украіны, дык Мюнц здзейсніў тры вялікія падарожжы па ёй і пакінуў у спадчыну звыш 300 малюнкаў, якія ў асноўным ужо апублікаваны польскай даследчыцай Эльжбэтай Будзінскай (Budzińska. Jana Henzyka Miłntza podróże malownicze po Polsce i Ukrainie (1781—1783). Warszawa, 1982). Гэтая публікацыя з перакладам тэкстаў з

французскай на польскую зроблена на падставе альбома, які зберагаецца ў аддзеле гравюр Варшаўскага ўніверсітэта. Мы, у сваю чаргу, амаль поўнасцю пераклалі публікацыю Э.Будзінскай з польскай на ўкраінскую і значную частку выдалі на Украіне. Цяпер рыхтуецца да друку поўны пераклад украінскага альбома Мюнца з кнігі Э.Будзінскай. На жаль, другі альбом Мюнца, які захоўваецца ў аддзеле рукапісаў Дзяржаўнага гістарычнага музея ў Маскве, амаль нікім не выкарыстоўваўся.

Значна горш з беларускімі матэрыяламі. Мюнц жыў і працаваў на Беларусі, найперш у Гародні, звыш пяці гадоў, шмат маляваў, аднак ягоныя беларускія малюнкi дасюль не апублікаваныя, як і падарожныя нататкі. Спадзяёмся, што гэтая "белая пляма" неўзабаве будзе ліквідавана. А пакуль што прапануем беларускаму чытачу публікацыю некалькіх нататкаў (з малюнкамі) з украінскага альбома Мюнца, выданага Э.Будзінскай. Размова пра тыя землі, якія цяпер знаходзяцца на паўднёвым захадзе Беларусі (Гродзеншчына і Піншчына). У малюнку № 1 гаворка ідзе пра Белавежскую пушчу, пра яе абшар паміж Ціхаволею на Гродзеншчыне і легендарнаю Гайнаўкай на ўсходзе сучаснай Польшчы. Пад паселішчам Нараўка вярта разумець, верагодна, сучасную Нараўку на паўночным ўсход ад Гайнаўкі, што на этнічных беларускіх землях. У наступных нататках размова пра сучаснае ўкраінска-беларускае памежжа паміж Валынскай вобласцю Украіны і Піншчынай на Беларусі. Тут згадваюцца Стэпань, Рафалаўка, Любешаў, Дольск, мястэчка Любязь ("Любёнж") Валынскай вобласці, адначасова Давыд-Гарадок ("Гарадзец"), Мохры ("Мокрэ") Піншчыны. Менавіта на гэтым сучасным украінска-беларускім памежжы між Дольскам і Махро Мюнц і рабіў свае замалёўкі пінскіх балотаў. Ва ўсякім разе нямала занатаваных Мюнцам дэталаў побыту датычаць усяго палескага рэгіёна без аглядак на сучасныя дзяржаўныя межы. Цікава, што значэнне творчасці Мюнца цудоўна разумеў выдатны беларускі гісторык Мікола Улашчык. Варта згадаць адзін цікавы эпі-

зод. Калі я на пачатку 80-х гадоў быў у Міколы Мікалаевіча дома ў Маскве і ўспомніў пра публікацыю Будзінскай, ён сказаў, што ведае пра тое выданне і пра Мюнца. А калі гаворка зайшла пра ніжэйнамаляваны французскім мастаком сюжэт з мядзведзем, які залез на дрэва-борць, Мікола Мікалаевіч адзначыў, што такога тыпу пчалінікі ён памятае з маленства, бо яны надараліся ў некаторых вёсках Міншчыны...

Чытаючы Мюнца, трэба ставіцца да яго сведчанніў з пэўнай крытыкай. Найперш, у яго недакладныя вызначэнні геаграфічных шыраты і даўгаты, недакладная і ягоная тэрміналогія, вытрыманая ў духу часу. Так, ён заўжды ўжывае тэрмін "Літва", які дапасоўвае да тагачаснага Вялікага княства Літоўскага, гэта значыць, не адрознівае этнічную Літву і Беларусь, піша, напрыклад, пра "Літоўскае Палессе", хоць правільней весці гаворку пра ўкраінска-беларускае Палессе.

Будучы не толькі мастаком, але інжынерам і прадпрыемальнікам, Мюнц не мог спакойна дзівіцца на казачнае багацце краю, якому па малазразумелых яму прычынах не могуць даць рады. Таму ён настойліва акцэнтуюе ўвагу на эканамічным стане апісваемых ім мясцовасцей, указвае на перспектывыныя галіны, якія варта было б развіваць.

Што датычыць згаданых рэгіёнаў Беларусі, дык Мюнц нагадвае пра багацце мясцовай фауны і флары, развіццё гандлю, хоць і не абыходзіць цяжкасцей (балота, мноства камароў і мошак). Мюнц пісаў пра Мухавецкі (Каралеўскі) канал, збудаваны ў 1775 годзе, які звязаў Віслаў і Дняпро, Чорнае і Балтыйскае моры, а гэта, на думку французца, мае вялікае значэнне ("сапраўдная рэвалюцыя") для развіцця краю. Увогуле, паводле меркавання Мюнца, пінскія балоты — "гэта закапаны скарб".

Прапануем чытачу некалькі беларускіх сюжэтаў з альбома Мюнца, гэтага папярэдніка Напалеона Орды ("Беларусь у малюнках Напалеона Орды. Другая палова XIX стагоддзя". Мінск, 2001), і спадзяёмся, што яны не пакінуць абыякавымі да сябе тых, хто любіць родны край.

№ 1
1780, 15.10.1783

Белавежская пушча — бацькаўшчына дзікіх быкоў, якіх па-тутэйшаму завуць зубрамі. Рака Нараў выцякае з тых лясоў. Ёю сплаўляюць у Гданьск шмат выдатнага дрэва для цялярства. Колькасць будаўнічага лесу, пераважна чырвоных хвояў, што быў сплаўлены ў Гданьск цягам апошніх 10 гадоў, складаецца за год ад 80 да 120 коп, або па шэсьдзесят штук тоўстых дрэў, не лічачы дубоў, клёпак для бочак, дошак ды попелу, якія дастаўляюць Наравам і Віслаю на той самы рынак і г.д. У Нараўцы ёсць вялікі выдатны тартак.

Тут вядомы выпадак з мядзведзем, што залез на дуб, на якім было 24 добра прымацаваныя пчаліныя вуллі. Дык ён праламаў да іх праход, але калі з'ёў і знішчыў увесь пчалінік, не мог злезці назад. Сяляне, уласнікі вулляў, збілі яго некалькімі кулямі. Мядзведзь належаў да самага вялікага бурага роду. Некалькі дзён яму зберагалі жыц-

цё, яго, нібы сапраўднага злачынцу, надзейна ахоўвала грамада вясцоўцаў. У яго апошні дзень я бачыў яго жывым, назіраў, як ён камічна выскалюся перад цікаўнымі. Амаль усе жыхары з навакольных вёсак прыходзілі, каб пабачыць гэтага пачаўлівага на салодкае злодзея і пацешыцца са здабычы.

А дрэва-пчалінік яшчэ існаваў у 1783 годзе, калі мы праязджалі паблізу.

Грунт тутэйшых лясоў надта багністы, лёгка парэзаны, пшчаны, з украленнямі гліны і жвіру, у ім поўна гранітавых фрагментаў і галькі. Здараюцца невялікія паклады вапняковага каменю. Велізарная колькасць пчол і дзічыны. У асобных мясцінах вельмі шмат змей, асабліва ў ваколіцах Нараўкі, новага мястэчка.

Шырата 52,40, даўгата 42. Адлегласць ад Гданьска 22 мілі ў паўднёвым накірунку.

Малявана ў 1780 і 1783 гадах спалудня, глядзячы на поўнач.

№ 2

11,12,13.10.1783

ЛІТОЎСКАЕ ПАЛЕССЕ

Цікавы спосаб зберагаць зжатае збожжа разам з саломою ў скірдах у лесе, а не ля будынкаў, бо страх перад пажарамі. Так захоўваюць ураджай ад Стэпані і далей праз Рафалаўку і аж да Гарадца.

У лясах — велізарная колькасць пчаліных рабў на дрэвах, у вуллях, а таксама ў загібінках, знарок выдзеўбаных у ствалах вялікіх дрэў. Насельнікі добра ведаюць пчол. Яны маюць з гэ-

тага значныя прыбыткі. Грунт пшчаны і гліністы — найбольш пясоч.

Выдатныя льны, большасць з якіх вывозіцца на Літву пры пасрэдніцтве жыдоў. Насельніцтва нешматлікае, край здатны да вялікіх паляпшэнняў у кожнай галіне. Багата ўсякага звар'я, цудоўныя футры і г.д.

Шырата 53, даўгата 43. Адлегласць ад Гародні прыблізна 40—50 міляў на поўдзень.

№ 3

13.10.1783

ПІНСКІЯ БАЛОТЫ

Грэбля з фашыны і хмызу даўжынёй 1/4 мілі. Пануры краявід чорнай самоты — ані каліва добрай травы.

Н.Б. З Любашова мкне бальшак на Любомль і Луцк на Валынь. Паміж паўднёвымі правінцыямі і Літвой шмат жыдоў вядуць бойкі гандаль коньмі, быдлам ды іншым хадавым таварам. Сыравіна — салёная

рыба, нявырабленыя скуры лой, мёд і воск, збожжа і гарэлка, футры зайцоў, выдраў і бавроў, лён і каноплі. Гэты тавар ідзе праз Літву да балтыйскіх портаў. А наўзамен завоззяць паву, цукар, сукно і іншыя тэкстылі, прынамсі шаўковыя. Увесь гандаль апанаваны жыдамі, якія таксама займаюцца рознымі рамёствамі.

асоба ў бязмежжы часу

АРЭЛІ АЛЕСЯ АДАМОВІЧА

“Сваю светлую будучыню чалавецтва вымушана шукаць на дарогах, дзе схаваны міны. У пошуках будучыні чалавецтва не мае права набыць смерць. Бо гэта будзе ўжо не смерць дзеля шчасця будучых пакаленняў, а смерць самой будучыні — будучых пакаленняў таксама.

Некаторыя пісьменнікі могуць яшчэ і думаць, і пісаць, як пісалі ўчора і паўўчора. Літаратура ў цэлым — не можа. І гэта нават не пахвала ёй, а непазбежнасць, з якой трэба лічыцца”.

Алесь АДАМОВІЧ.

Ніколі не думала, што мне давядзецца пісаць “памяці Адамовіча”, што яго не стане так раптоўна. Палітыкі змагаліся за ўладу, а Мінск і ўся Беларусь развіталіся з народным пісьменнікам, які памёр ад разрыву сэрца ў Маскве. Нібы развіталіся са сваім юнацтвам — такі дарагі быў усім гэты чалавек і пісьменнік.

Арэлі Адамовіча, арэлі часу... Днямі арэлі пісьменніка зноў калыхнуліся.

“...Нашы пакаленні — адзіныя ў гісторыі. Нікому ўжо не дадзена будзе апісаць сваю сусветную вайну. Ці з вопытам сваёй напісаць пра наступную сусветную. Мы яшчэ ў стане напісаць з “пачуццём вайны” (не якой-небудзь, а сусветнай), якога ўжо ні ў кога не будзе.

Мы — апошнія ў гэтым сэнсе. І патрабаванне да нас асаблівае. Ці ўсведамляем мы гэта ў дастатковай ступені?” — напісаў Алесь Адамовіч.

“Ніхто не можа сказаць, што ведае пра вайну ўсё. Усё пра вайну ведае народ. Дык давайце запісаць народ”. Гэтыя словы сказаў Канстанцін Сіманаў у Мінску, прыехаўшы ўшанаваць трыццацігоддзе Перамогі.

Адамовіч у той час якраз ужо не проста запісаў народную праўду пра вайну, а разам з Калеснікам і Брылем (аднаму не зручыць было глыбу) выдаў “Я з вогненнай вёскі...” — кнігу народнага гора і жывой памяці пра вайну. На рускай і беларускай мовах.

Усё тут было новым. Не было камп’ютэраў і нават дыктафонаў прыстойных. Пісьменнікі абышлі беларускія вёскі амаль пешшу, бралі з сабой “бандурчыну” — дапаможны магнітафон. Размаўлялі і размаўлялі са сваім народам на лаўках і бярэнах — спавядальна, як на духу.

“...Маленькіх хлопчыкаў, які баб, яны тады не стралялі, а ўжо калі катораму гадоў дзесяць — такіх разам з мужчынамі...”

(Аляксандра Мікалапа. Вёска Столпішча Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці).

“...Жанчын асобна закрывалі паліць, адных, а мужчын асобна. Такіх хлопцаў, старэйшых, дык туды, з мужчынамі, а малыя дык з намі былі”.

(Тэклія Круглова. Гарадскі пасёлак Аццябрскі Гомельскай вобласці).

“...Немцы дзяцей любілі... Возьме на рукі, паносіць, а потым у агонь...” (Віталь Шадур. Вёска Зенякі Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці).

Сам Адамовіч успамінаў не раз, як адгаворвалі яго ад гэтых паездак сябры. Што, маўляў, можа быць у такой працы прыцягальнага для пісьменніка? Што новага? “Прыехаў, прыйшоў, уключыў магнітафон, запісаў... Але пры чым тут пісьменнік, мастак?”

Вось як адказваў Адамовіч: “...Чым прасцейшы чалавек, тым больш няхітры, тым больш памятае, усё памятае, што адчуваў, што падумаў...” Тое ж самае ўменне чуць жывое жыццё і ў “блакаднай кнізе” — сумесна з Данілам Граніным. Тут таксама, як і ў “Я з вогненнай вёскі...”.

ужо мала было толькі дару, таленту пісьменніка, — патрэбны быў згустак духоўнага перажывання ўсяго народа.

Я потым пацікавілася, што стала з грудамі магнітафонных стужак, якія засталіся ад кнігі. Няўжо размагнічаны і прапалі? Спадзявалася даведацца пра гэта і ў Аляксандра Міхайлавіча ў Маскве, не ведаючы, што ён у той час быў у Мінску. А праз два тыдні яго не стала. Адказаў пісьменнік Янка Брыль.

— Усе плёнкі цэлыя, як жа інакш? Жывыя галасы, жывы дакумент. Мы здалі іх у Дзяржархіў, пад Мінскам. Там можа праслухаць любы чалавек...

...Хоць яшчэ адну кнігу пішы — любы! Вось шчодрасць беларусаў. Даўно няма ў жывых тых людзей, а споведзі жывуць.

У мяне ёсць пласцінка (мяккая, як некалі “Кругазор”) — дадатак да “Я з вогненнай вёскі...”. Але праслухаць яе ўжо нельга: сапсаваўся прайгравальнік, пакуль адрамантую... Іншая тэхніка ў модзе! Але ў вёсцы прайгравальнікі не адмяняліся. Іх збераглі для гэтых галасоў, для сардэчнасці, а не для моды.

“Сыноч мой, сыноч, што ж ты ў гэту гуму абуюся? Твае ж ножкі будуць вельмі гарэць. У гуме”.

(Настасся Каспярова. Боркі Кіраўскага раёна).

“...Ці як людзі сядзелі, схаваліся ў жыцце, а забойчы бегалі, шукалі іх, а каскі звінелі аб каласы...”

(Пётр Малашчанка. Лозкі Калінкавіцкага раёна).

“...Ці як, перастраляўшы суседнюю вёску, карнікі схаваліся ад дажджу, стаўшы пад страху, стаяць уздоўж дзвюх сценаў, а ў хаце той людзі чуюць, як цвёрда каскі немцаў стукваюць аб сцены”.

(Алена Жарчанка. Рудня Расонскага раёна).

Забіць вайну, забіць забойства ў сабе. Разумны, выпрабаваны вайной, пісьменнік сцвярджае: “Чалавек, які хоць аднойчы забіў, ужо не ранейшы, ужо іншы чалавек. Нават калі на вайне, з найсправядлівай з войнаў забіваў...”

Адамовічу “пападала за ўсё ў поўнай меры. І за добрыя, адкрытыя кнігі, за просты чалавечы вобраз без хамства, за працавітасць, бо “Апошнюю пастараль” пра Чарнобыль ён першым апублікаваў у часопісе. У “Новом мире” аповесць з’явілася ўжо ў 1987 годзе. Ён паспяваў свечасова да нас з вамі, да ўсіх людзей з тым, што Бог яму адкрываў: “Калі бляск тысяч сонцаў разам успыхне на небе, Чалавек стане Смерцю, пагрозай Зямлі”.

Мы бачыліся апошні раз вельмі кратак. У бальніцы. У дзіцячым анкалагічным цэнтры. Ён прывёз з Японіі (канверт не распячатваў, напэўна, гонар свой) мільён іен на лекі дзецям.

— Вёз і баяўся, што “трабануць”, — пажартаваў.

Мы ўбачылі дзетак, якія не могуць жыць без кропельніцы.

Побач з Алесем Адамовічам была дачка Наталля. Яна падтрым-

лівала яго. Пасля інфаркту ўсё ж. Была зіма. Узрушаныя бальніцай, не адразу зразумелі, у які бок ісці...

Пісьменнік марыў зняць фільм пра Чарнобыль. Але не...

Ён зняў, па-мойму, адзін фільм, незабыўны — разам з Элемам Клімавым — “Ідзі і глядзі...” па сваёй ранняй “Хатынскай аповесці”. І я ніколі не забуду рэакцыю на фільм майго брата, які толькі што прыйшоў з арміі. Ён сказаў пра фашызм: “Божа, што яны з намі зрабілі”.

“Ну а літаратура, мастацтва? Ці не іх гэта місія, а сёння, як ніколі, місія “дзевы свету”? Усім яе гуманістычным мінулым літаратуры завешчаны, дадзены на захаванне вялікія караці свету, давераны ланцуг сяброўства...”

“Як прыйсці да гэтага? — пытаюся, пытаю і цяпер у яго. І бачу вочы, якія ўсімхаюцца:

— Капай у сябе пад нагамі...

Апошні раз Аляксандр Адамовіч прыехаў у Мінск пад Новы год. І дамогся, каб паехалі ў Глушу.

— Куды? Навошта? У мароз, у снег...

Глуша — радавое месца Адамовічаў на Магілёўшчыне. Тут пахаваны бабуля, бацька, маці, брат...

— Вось тут мае месца, — паказаў ён блізім. — Тут пасадзіць язімі і тут... Праз два тыдні Алесь Адамовіч прывезлі ў Глушу... У трыну яму паклалі ручку і апошні нумар часопіса “Нёман” з яго аповесцю “Vixi” — “Пражыта”...

А зусім нядаўна Наталля Адамовіч прывезла ў Мінск (колькі магла данесці) кнігу “Пражыта”, выдадзеныя ў Маскве, у бібліятэцы Міжнароднага літаратурнага фонду, гэта пра іх ён і перажываў у дзень смерці ў зале суда. “За гонар і годнасць таленту” — такую абсалютна чыстую, неграшовую прэмію прысудзілі яму, першаму з пісьменнікаў, пасмяротна.

...І зноў калыхнуліся арэлі... Чытаем Адамовіча:

“...3 Плутарха: “Цыцэрон, загадаўшы пакараць смерцю заговоршчыкаў, крыкнуў натоўпу: “Яны пражылі”. Так гаварылі рымляне пра людзей, якія памерлі, калі не хацелі гаварыць злавесных слоў.”

А пра сябе? “Я пражыў?”

Трэцяга верасня ў Мінску сабраліся пісьменнікі, каб ўшанаваць памяць Алеся Адамовіча, наведалі Глушу. Вызначаны лаўрэаты Літаратурнай прэміі яго імя. А школьнікі могуць прачытаць (нарэшце!) “Я з вогненнай вёскі...”, якая выйшла зусім нядаўна ў Беларусі, як падручнік, які абавязаны прачытаць кожны на гэтай зямлі, дзе кожны трэці загінуў... Кніжка, праўда, выдана без ілюстрацый і без пласцінкі, якой так даражы і не магу пачуць. Але ўсё ж выдадзена.

Калыхнуліся арэлі...

Вольга ЯГОРАВА

Любашовым і Любінжам замаляваны 13 кастрычніка 1783 года з 8 да 9 раніцы, гледзячы на поўнач. У такую пару года багна часткова высыхла.

№ 4

13.10.1783

Склад гунту. Зверху балотны чарназём, потым пясок, а пад ім гліна, торф, потым зноў пясок з марскімі мушлямі і балотная жалезная руда — сучэльнымі пласцінамі па 6, 9, 10 цаляў — і зноў пясок і гліна.

Безліч звяр’я розных відаў. Вялікія абшары балот, якія на далаглядзе акружаны лясамі.

Шырата 51,56, даўгата 43,5. Адлегласць ад Гародні на Літве каля 40 міль на паўднёвы ўсход.

Малявана 13 кастрычніка 1783 года ў 9 раніцы.

Шырыня 51,56, даўгата 43. Адлегласць ад Гародні сягае 39 міль на поўдзень, а ад Пінска каля 8 міль на паўднёвы захад. Краявід пінскіх балот паміж

Выгляд вёскі Любінж, гледзячы ў паўночным кірунку. Вёска Любінж знаходзіцца за 5 міляў на поўнач ад Любашова, ляжыць на пясчаных і крыху падвышаных берагах сажалкі, злучанай з Прыпяццю, у суседстве з некалькімі дзюнамі, або пагоркаў з чыстага пяску, самотных сярод апрацаваных балотаў, за вёскай цягнуцца доўгі горб грэблі з хмызу, драўляны мост на Прыпяці, млыны. Разлеглы абшар панурай самотнай багны. У вялікай сажалцы водзяцца здаравенныя шчупакі.

№ 5

на правозіць тавары новым каналам ад Мухаўца”, а таксама Прыпяццю ў кірунку Дняпра і г.д.

Не бракуе на балотах добрай драўніны; відаць іх выносістыя шэрагі, пераважна даступныя толькі зімой, па лёдзе.

Шырата 51,58, даўгата — 43,5. Адлегласць ад Гародні каля 39 міль на поўдзень.

Малявана 13 кастрычніка 1783 года, гледзячы на поўнач.

* Канал Мухаўца (Каралеўскі канал), які злучаў праз Віслу і Днепр Балтыку з Чорным морам, меў вялікае гаспадарчае значэнне. Яго будаўніцтва закончана ў 1775 годзе.

Выгляд пінскіх балот за чвэрць мілі перад Дольскам. Пасля пераправы праз раку Прыпяць відаць пясчаныя горы, навяяныя ветрам сярод балота. Глеба. Пераважае тарфяны чарназём таўшчыняю 18–36 цаляў; а на сподзе гліна ці пясок, што ляжыць пераважна на пласце жалезнай балотнай руды з дамешкам балотнай зямлі.

Гэтыя балоты — то закапаны скарб, які скарыстаюць пазнейшыя стагоддзі, але трэба ўжо цяпер распачынаць удасканаленне, разважыўшы, што мож-

№ 6

13.10.1783

Буг і Віслу, што спрыяе гандлю праз Днепр і Чорнае мора — гэта сапраўдная рэвалюцыя для прускага гандлю, з пункту гледжання на рынку збыту тавараў з Польшчы і г.д., што ў сваю чаргу паўплывае на гандаль балтыйскі.

Малявана праездам, 13 ка-

балоты пінскія паміж Дольскам і вёскай Мокра, гледзячы назад. Пясчаныя пагоркі, узлобкі якіх адсюль відаць, часткова апрацаваны; разлеглыя балоты ўвогуле неўрадлівыя, не даюць ані сцяблінікі травы, а ёсць такія бясплод-

нымі з прычыны рабў кусачых мух, якія люта джгаюць быдла. На ўсход ад мястэчка вялікі абшар апрацаваных пясчаных вёсак, няроўна абкладзеных балотамі і лясамі, поўнымі дзічыны.

стрычніка 1783 года, гледзячы на паўднёвы захад, ззаду, а 11 гадзіне перад палуднем.

З украінскай і польскай моў пераклаў Яўген ЛЕЦКА.

(Пераклад зроблены з выдання: Budzińska E. Jana Henryka Muntza podróże malownicze po Polsce i Ukrainie (1781–1783). Warszawa, 1982 — С. 50–51, 218–221).

УРОКІ ДЗЕДА ЎСЁВЕДА

ПРЫВІТАННЕ, МАЕ ДАРАГІЯ СЯБРЫ! Я ВЕЛЬМІ РАДЫ СУСТРЭЧЫ
З ВАМІ. І СЁННЯ ПРАПАНОУЮ ВАМ УРОК

ЗВЯРЫ І ДЗІКІЯ ПТУШКІ

Зубраня, зубранё — зубренок.
Ласяня, ласяне — лосенок.
Аленяня, аленяне — олененок.
Медзведзяня, медзведзяне — медвежонок.
Ваўчаня, ваўчанё — волчонок.
Лісяня, лісяне — лисенок.
Дзік — дыкий кабан.
Рысяня, рысяне — рысенок.
Зайчаня, зайчанё — зайчонок.
Вавёрка — белка.
Ваверчаня, ваверчанё — бельчонок.
Вожык — ёж.

Журавель, жораў — журавль.
Бусел — аист.
Чапля — цапля.
Зяюля — кукушка.
Ластаўка — ласточка.
Сітаўка — трясогузка.
Крыжадзюб — клест.
Снягір, гіль — снегірь.
Амялушка — свиристель.
Кнігаўка — чибис.
Каршун, шуляк — ястреб.
Пугач — филин.
Крумкач, груган — ворон.
Шпак — скворец.

Падкрэсліце словы, з якімі вы сустракліся ўпершыню, запамніце іх і складзіце з імі сказы.

ЛІЧЫЛКІ

- Заяц-заяц,
- Дзе ты быў?
- У лесе.
- Што рабіў?
- Лыка драў.
- Куды клаў?
- Пад калоду.
- Выйдзі вон з карагода!

Бегаў заяц па бару,
Збіраў траўку-лебяду.
Клаў яе ён у пучок.
Уцякайце — вось ваўчок!

ГУЛЬНІ

ХТО ЛІШНІ?

У лесе жывуць: вавёркі, ласі, зубры, зайцы, лісы, вожыкі, мядзведзі, ваўкі, каровы, дзікі. (Каровы).
Лятаюць: сарокі, вароны, дзятлы, вераб'і, жураўлі, бабры, зяюлі, глушцы, стрыжы. (Бабры).

Фота Зінаіды Мішур.

ПАМОЧНІКІ ЗУБРА

Аднойчы зубр, цар лясоў, вырасыў сабраць групу звяроў, каб дапамагалі яму сачыць за парадкам у лесе. Усе звяры паважалі зубра, таму ўсе і захацелі пайсці яму дапамагаць. Тады зубр сказаў, што яму будуць дапамагаць толькі тыя звяры, у назвах якіх націск падае на першы склад. Як вы думаеце, каго ён узяў сабе ў памочнікі? (Вожык, заяц, выдра, крот, рысь, дзік, воўк).

Або на другі склад? (Вавёрка, мядзведзь, ліса, куніца, барсук, янот, бабёр, казуля).

ЛІСКА

"Ліска" — невялікі па памерах прадмет — павінна быць ва ўсіх удзельнікаў, якія з дапамогай лічылак выбіраюць вядучага — "ліса" і, стаўшы ў круг, кладуць каля сябе "лісак". "Ліс" падыходзіць да аднаго з удзельнікаў, і паміж імі адбываецца наступны дыялог.

- Дзе быў?
- У лесе.
- Каго злавіў?
- Ліску.
- Ададай ліску маю!
- За так не аддаю.
- За што аддасі, скажы сам.
- Калі абгоніш, тады аддам.
- Пасля гэтага "ліс" бяжыць

Фота БелТА.

улева (управа) па-за кругам, а гаспадар "ліскі" — у процілеглы бок. Гаспадаром ліскі становіцца той, хто зойме свабоднае месца ў крузе, "лісам" — удзельнік гульні, які адстаў. Бегчы дазваляецца толькі па-за кругам.

СКОРАГАВОРКІ

Пад вываратнямі вавёрка ўе вярхоўкі лоўка.

Верабей стары не рады: град яго дратуе грады.

Чорны-чорны грак прысніў: ноччу драч драча дражніў.

Прачытайце, запамніце, хутка прагаварыце гэтыя скорагаворкі па 3 разы.

ЖАРТОЎНЫЯ ВЕРШЫ

ЛОСЬ

Лось бязрогі выбег з гаю,
Дзе звніць птушыны грай.
Пастаяў на полі з краю
І назад пабег у гай.

След панюхаў ля дарогі,
Затрубіў і ў смутку сціх.
Лось згубіў у снежнай році
І цяпер шукае іх.

В.ГАРДЗЕЙ.

БУСЛІК

Гнецца буслік на балоце,
У яго баліць жывоцік.
У трывозе мама з татам:
Многа з'еў ён жабянятак.

С.БЕСТАВА.

ШПАК

Прасіў шпак вераб'я:
— Пасвішчы, браток, як я.
Верабей і так і сяк —
Не, не ўмее ён, як шпак.
Не пад сілу вераб'ю
Засвістаць: фію, фію!

В.ВІТКА.

"БІЯГРАФІІ" СЛОЎ

* Глушэц — птушка вельмі асцярожная, трымаецца далей ад людзей, у лясным гушчары. Слых у глушца выдатны, чалавека ён чуе за сотні метраў. Але васьмь бяда: калі глушэц пачынае спаваць сваёй сяброўцы "любоўныя сернады", ён літаральна губляе слых. Адсюль і атрымаў сваю дзіўную назву.

* Назва "казадой" народжана чалавечым непаразуменнем. Гэтыя птушкі лятаюць ноччу сярод жывёлы, якая знаходзіцца на пашы. Іх прыцягваюць насякомыя, а людзі ў даўнія часы лічылі, што птушкі сасуць маляко ў коз. Адсюль і пайшла іх назва.

Ну вась і ўсё, пра што я вам хацеў сёння раскажаць.
Да пабачэння, мае даражэнькі.

Чакаю ад вас лістоў.

Падрыхтавала Святлана КАРПУЧОК.

аўтограф

ВЯЧАСЛАЎ ХАРАНЭКА — ЧАЛАВЕК-РЭКОРД

Даведка "ГР": Харанэка Вячаслаў Васільевіч. Нарадзіўся 6.06.1961 года ў Баранавічах. Знак Задьяка — Блізняты. Скончыў Інстытут фізкультуры ў Мінску. Рост 178 сантыметраў, "баявая" вага 85 кілаграмаў. Майстар спорту міжнароднага класа па гравым спорце, неаднаразовы чэмпіён і ўладальнік кубкаў СССР, СНД, Беларусі, пераможца многіх міжнародных турніраў па гравым спорце. Маёр міліцыі, выкладае баявую фізпадрыхтоўку ў Акадэміі Міністэрства ўнутраных спраў. Жанаты, мае дваіх дзяцей.

— Вячаслаў, скажыце, вам не надакучыла ставіць рэкорды? Колькі ўжо?

— Не, не надакучыла. Гэта мой стыль, лад жыцця. Іх ужо 105 — сусветных і нацыянальных рэкордаў у экстрэмальным падняцці цяжару.

— Калі пайшоў адлік рэкордаў?

— Першы быў у 1991 годзе ў межах міжнароднага турніру па армрэслінгу. Тады я за 30 хвілін поўным цыклам (пры гэтым цяжар апускаецца долу на выцягнутых руках, але не датыкаецца да падлогі, пасля падымання на грудзі, пасля ўгору. — Г.Л.) падняў дзве гіры па 32 кілаграмы 103 разы.

— У дзяцінстве вы мелі нейкія здольнасці да экстрэмальнага пад'ёму цяжару?

— Не. Пад'ём цяжару — гэта і самавыяўленне, і спосаб паказаць неабмежаваныя здольнасці чалавека, і прапаганда здаровага ладу жыцця. Не абавязкова падымець саракакілаграмавы кег з півам. Пачніце бегаць, рабіць зарядку — і адчуеце сябе іншым чалавекам. Вельмі важна ведаць меру ў алкаголі — не піць бутэльку гарэлкі і легчы трупам, а выпіць бутэлекку пива і не згубіць чалавечага твару.

— Значыць, бутэлекку пива вы сабе дазваляеце?..

— Штодзённая бутэлька пива не пашкодзіць нікому. Трэба ведаць сваю меру.

— Паліце?

— Ні ў якім разе. І вам не раю. Гэта і сэрца, і задыхка... Спорт і цыгарэты несумяшчальныя.

— Як вы ўзнаўляецеся пасля чарговага рэкорда?

— Лепшае ўзнаўленне — сон. Але ж я займаюся не толькі рэкордамі. У мяне ёсць эксклюзіўная шоу-праграма: з кегамі, жанчынамі...

— Іх вы таксама падымаете?..

— Так, але не проста — я выконваю цяжкія трукі, некаторыя з іх не робіць ніхто ў свеце. Гэтую праграму я паказваю ў начных клубках, на святах, Днях горада — прычым не толькі на Беларусі, але і па-за яе межамі. Выступаў у Балгарыі, Турцыі, Польшчы, Чэхіі, Расіі, Украіне, Казахстане, Узбекістане, Латвіі, Літве... Паўсюль шоу прымаецца на "ўра".

— У верасні вы будзеце ў Мінску на Дні горада?

— У гэты час у Афінах пройдзе чэмпіянат свету па гравым спорце. Я атрымаў афіцыйнае запрашэнне ў яго межах паспрабаваць устанавіць чарговы рэкорд — за

пяць хвілін у шпагаце падняць 32-кілаграмавую гіру больш за 60 разоў. У Афінах я планую правесці і паказальнае выступленне, на якім будуць прысутнічаць мэр горада і арганізатары Алімпіяды-2004, якая пройдзе там. Мая задача — спадабацца ім і атрымаць запрашэнне выступіць на Алімпіядзе з паказальнымі нумарамі. Гэта не толькі мой прэстыж, але і прэстыж Беларусі.

— Які ваш рэжым дня, харчавання?

— Я ем усё — калорыі не лічу. Дзве гадзіны трэніровак штодзённа дазваляюць спавваць усё лішкі. Хвілін пяцьдзесят з трэніроўкі ідзе на расцяжку, каб падтрымліваць гнуткасць, пластыку, каардынацыю.

— Ці маглі б вы падымачь прыкладам, мінералку, а не пива?

— Чаму б і не? Але ж, па традыцыі, пасля выступлення пива разліваецца глядачам. І яго хапаюць не столькі з-за халявы, колькі таму, што гэтае пива "удзельнічала" ў рэкордзе. Нашто пазбаўляць людзей такой радасці?..

— Які ваш апошні рэкорд?

— Трэцяга ліпеня, на Дзень Рэспублікі, я за пяць хвілін у шпагаце падняў двухпудоўную гіру 60 разоў.

— Якое з дасягненняў вы лічыце найвышэйшым?

— Паколькі яны ўсе рэкорды, дык усё найвышэйшыя. Але я вылучу два. Першы: на мяжы двух тысячагоддзяў — 2000 і 2001 гадоў. За 36 гадзін у рэстаране "Каля фантана" я падняў кег пивам 4 221 раз. Удзень дазвалялася адпачываць 5 хвілін, уначы 10. Гэты рэкорд трапіў у расійскую кнігу рэкордаў "Диво краін СНД і Балтыі. У Лондане прызналі яго, мяне павіншавалі, але з пэўных прычын не занеслі ў Кнігу Гінеса. Другі рэкорд — самы "хуткі", але ж і самы небяспечны. У басейне парку Чэлюскінцаў, на глыбіні метр семдзесят, седзячы ў шпагаце, без дынамічных прыстасаванняў, я выціснуў 32-кілаграмавую гіру за 52 секунды 21 раз. Некаторыя кажуць: у вадзе лёгка. Няхай паспрабуюць.

— Ці ёсць у вас мара пра ступердасягненне?

— Нядрэнна было б, як я ўжо казаў, трапіць у культурную праграму Алімпіяды.

— Дзякуючы за размову!

— Беражыце сябе!

Гутарыў Глеб ЛАБАДЗЕНКА.

«Голас Радзімы»
Галоўны рэдактар
Наталія САЛУК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь;
Камітэт па справах рэлігіі і нацыянальнасцей пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом «Радзіма».

Наш адрас: 220005, Рэспубліка Беларусь, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.
Тэлефоны: (+375-17) 288-11-97 (бухгалтэрыя, тэл./факс), 288-12-80, 284-76-56, 288-17-82.

Пацыты рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», могуць не супадаць.

Рэгістрацыйнае пасведчанне №81. Падпісны індэкс у Беларусі 63854.
Тыраж 2 086 экз. Заказ 2001. Падпісана да друку 1. 9. 2002 г. у 12.00.

Газета набрана і звярстана на рэдакцыйным настольна-выдавецкім комплексе.

Адрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку» (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).